

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КУЛЬТУРНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В СУЧАСНИХ ЦІННІСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

Матеріали науково-практичної конференції

КИЇВ-2024

Редакційна колегія:

акад. А.Є. Конверський
д.ф.н. доц., І.І. Маслікова
д.ф.н. проф., М.М. Рогожа

*Рекомендовано до друку вченою радою
філософського факультету Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка.
Протокол №5 від 23 грудня 2024 року*

Культурна місія університету в сучасних ціннісних трансформаціях: Матеріали науково-практичної конференції (6 грудня 2024 року). Київ: Дільниця оперативної поліграфії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024. - 106 с.

Збірка містить тези доповідей, представлені на науково-практичну конференцію «Культурна місія університету в сучасних трансформаціях», яка відбулася на базі кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка 6 грудня 2024 року.

Для фахівців з культурології та філософії, аспірантів і студентів та всіх, хто цікавиться культурологічними аспектами університетської місії.

Тетяна Бевз
доктор історичних наук, професор,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі інновації стали головним чинником економічного зростання, конкурентоспроможності та соціального прогресу. Університети є джерелом нових знань, технологій та кадрів, що робить їх центральними елементами інноваційної екосистеми. Саме вони формують людський капітал, що є ключовим для реалізації інноваційних стратегій. Від їхньої здатності адаптуватися до вимог часу залежить ефективність розвитку інноваційного потенціалу країни. Керівник сектору вищої освіти ЮНЕСКО Пітер Дж. Уеллс наголошував, що «мабуть, ніколи раніше в новітній історії роль вищої освіти не була настільки тісно пов'язана з економічною, соціальною та екологічною структурою сучасного світу» [1]. Суспільні зміни, що вимагають більш широких ролей університету, також вимагають і призводять до суттєвих змін у внутрішній структурі університету. Інновації як у суспільстві, так і в університетах вимагають оновленого розуміння вищої освіти в суспільстві, яке стає новою програмою досліджень у дослідженнях інновацій у вищій освіті. В умовах глобальної конкуренції університети повинні виконувати місію не лише як освітні, а й як інноваційні та соціальні інституції, що передбачає співпрацю з бізнесом, державою та міжнародними партнерами.

Місія університету є основою, яка формує його здатність сприяти інноваційному розвитку на локальному та глобальному рівнях. Вона забезпечує інтеграцію освіти, науки та практичної

діяльності, створюючи умови для підготовки майбутніх лідерів інновацій, розробки новітніх технологій та вирішення актуальних викликів сучасності. Особливо важливим є те, що інноваційна місія університетів сприяє не лише економічному зростанню, а й сталому розвитку суспільства. Доречним буде зазначити, що еволюція місії університету пройшла три етапи: 1) традиційна модель університету (XIX ст.): основна мета полягала у викладанні та передачі знань (освітня функція); 2) дослідницька модель (XX ст.): університети почали зосереджуватися на науковій діяльності, інтегруючи дослідження в освітній процес (німецька модель Гумбольдта); 3) інноваційна модель (XXI ст.): сучасні університети активно включені в інноваційний розвиток, технологічні стартапи та глобальну економіку знань.

Місія сучасного університету охоплює п'ять ключових функцій: освітню, наукову, соціальну, інноваційну та глобальну. Зростаюча роль інновацій як рушії розвитку суспільства впливає на трансформацію університетських місій, інтегруючи соціальну взаємодію та служіння суспільству в освітню й наукову діяльність. Зарубіжні університети, такі, наприклад, як Кембриджський, Лундський і Центральний Мічиганський, у своїх місіях акцентують увагу на впровадженні інновацій, проведенні прогресивних досліджень та сприянні суспільному добробуту. Це підкреслює глобальну тенденцію, за якої університети стають не лише осередками знань, але й активними учасниками вирішення сучасних проблем, що потребують творчого та інтегрованого підходу. **Массачусетський технологічний інститут** реалізує інноваційну місію через створення стартапів, дослідження у сфері штучного інтелекту, біотехнологій і відновлюваної енергетики. Університети Європи активно впроваджують концепцію «трикутника знань» – поєднання освіти, досліджень та інноваційної діяльності.

Українські університети поступово інтегруються у світовий науковий простір і відіграють ключову роль у відродженні наукового, інноваційного та економічного потенціалу країни, незважаючи на необхідність більшого фінансування. Їхня місія спрямована на підготовку молодих фахівців, зміцнення демократичного суспільства та формування активних, патріотичних і творчих особистостей. Приклади місій провідних університетів, таких як НаУКМА та Львівський національний університет ім. І. Франка, демонструють баланс між збереженням традицій і впровадженням сучасних інноваційних підходів. Ці університети не лише задають високі стандарти освіти й науки, а й сприяють розвитку суспільства через культурно-мистецьке виховання, збереження історичної пам'яті та формування національної свідомості. Українські університети дедалі частіше включають інноваційну складову у свої стратегії, наприклад, співпрацюючи з ІТ-компаніями або розвиваючи технопарки.

Під час презентації Глобальної інноваційної візії України було зазначено, що «інновації – це рушій, який робить економіку передовою, конкурентною, здатною долати будь-які виклики» [2], а «інноваційне суспільство – це висока якість життя для кожного» [2] і уряд бачить Україну 2030 року державою, де інновації є основою економіки та національної безпеки.

Підсумовуючи, зазначимо, що місія університету є стратегічною основою, яка визначає його роль у суспільстві, орієнтуючи діяльність на створення, впровадження та поширення інновацій. Сучасні університети відіграють ключову роль у формуванні інноваційної економіки та суспільства, адже їх місія охоплює декілька критичних аспектів, які сприяють інноваційному розвитку, об'єднуючи науку, бізнес і суспільство. Для цього їм потрібна підтримка держави, ефективна співпраця з бізнесом і розвиток міжнародного партнерства. Університети

також є платформою для наукових досліджень, що сприяють генерації нових знань. Фундаментальні дослідження в університетах закладають основу для технологічного прогресу в багатьох галузях (наприклад, фізика для нанотехнологій, біологія для медицини тощо). Особливо важливо для України, щоб університети стали ключовими центрами інноваційного розвитку, які забезпечать економічне зростання та інтеграцію у глобальну інноваційну екосистему.

Список використаних джерел:

1. Higher Education in Innovation Ecosystems (Closed). URL: https://www.mdpi.com/journal/sustainability/topical_collections/sus_education_innovation
2. Уряд напрацьовує Стратегію інноваційного розвитку України до 2030 року, - Прем'єр-міністр. 14.12.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-napratsovuie-stratehiu-innovatsiinoho-rozvytku-ukrainy-do-2030-roku-premier-ministr>

Євгенія Буцикіна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА МЕТОДИ ЇЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТАМ

Спосіб мислення людини Модерну спирався на єдність трьох ключових філософських наук – логіки, етики та естетики, а відповідно і трьох великих цінностей і метанаративів – істини, добра та краси. В час після постмодернізму, яких був охарактеризований критикою безумовного і трансцендентального статусу великих наративів і відповідних цінностей, дослідники відмовляються від модерних категорій, чи то пак від категоріального мислення як такого. Менше з тим, історико-філософське вивчення динаміки ідей щодо категорій, естетичних зокрема, призводить в необхідний спосіб до питання, як їх тлумачити і застосовувати сьогодні, коли модерні наративи часто-густо важко застосувати в аналізі як актуального мистецтва, так і елементів реальності.

На основі досвіду викладання семінарських занять з курсу «Естетика» для студентів спеціальностей «Філософія» та «Культурологія», а також частину спеціалізованого курсу «Екологія культури та екоетика» для студентів спеціальності «Філософія», можна виділити основні способи опрацювання сучасної трансформації естетичних категорій у їхньому ціннісному вимірі. Яскравим прикладом таких категорій є «прекрасне» і «піднесене», які протиставляються в модерному естетичному дискурсі потворному і низькому, відповідно.

Сучасний естетичний дискурс часто залуцає модерні дихотомічні категорії з метою переосмислення та застосування в актуальних питаннях. Але часто і відмовляється від них, обгрунтовуючи їхню нерелевантність.

Тому перед викладачем постає потрійне завдання: ознайомити студента з класичними естетичними теоріями та модерним тлумаченням естетичних великих категорій (Платон, Арістотель, А. Баумгартен, Е. Берк, Д. Г'юм, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель, К. Розенкранц та інші); ознайомити із критикою метанаративів і модерних категорій мислителями ХХ століття (Т. Адорно, У. Еко, Ж.-Ф. Ліотар, Ф. Джеймсон, М. Фуко, Д. Дьюї та ін.); а також ознайомити із актуальними естетичними дослідженнями кінця ХХ-ХХІ століть (сомаестетика Р. Шустермана, екологічна естетика, естетика повсякдення та негативна естетика А. Берлеанта, Ю. Сайто, Т. Ледді, Е. Бредрі, К. Мандокі, П. фон Бонсдорфф та ін.). Так, діахронічний спосіб ознайомлення з динамікою категорій в естетичному дискурсі надасть студентам картину трансформації реальності, відображеної в ньому. Наприклад, вагому роль грає критика категорії прекрасного, що мала метафізичний статус, і натомість на перший план виходить поняття потворного (Т. Адорно в «Теорії естетики»), що набуває розгалуження і низки паракатегорій, пов'язаних із відкриттям виміру тілесності та суб'єктивізації жінки в естетичному дискурсі. Тому важливим є контекстуалізація розмови про категорії: прояснення політичних та соціальних умов формування тієї чи іншої концепції. Адже розчарування в ідеалах модерну і модернізму після I та II Світових воєн відповідно, хвилі фемінізму, рух деколонізації, боротьба з патерналізмом в різних сферах суспільного життя призвели до переосмислення естетичних ідеалів і цінностей (разом із етичними).

Крім того, напрочу важливо роботу з текстами, тобто теоретичний рівень, підкріплювати практичними завданнями. Одним із ефективних варіантів практичної частини є безпосереднє ознайомлення студентів із сучасним мистецтвом (виставки візуального мистецтва, кіно і серіали, музика, театр тощо). У такий спосіб, студенти мають нагоду безпосередньо та самостійно проаналізувати певний сучасний мистецький твір, користуючись естетичним категоріальним інструментарієм. Цей аналіз може впиратися в необхідність відмови від модерних дихотомічних категорій, або звернення до них в межах переосмислення та інтерпретації в сучасних умовах.

Додатково, сучасний естетичний дискурс, що пирається на теорії попередніх епох, надає можливість студентам якісно рефлексувати на дійсність сьогодення (умови воєнного стану), та аналізувати трансформацію таких категорій, як комічне і трагічне, піднесене і низьке, героїчне. Часто ці спостереження дають студентам досвід евристичного мислення і практикування філософської творчості в важких умовах сьогодення. Тому важливою складовою семінарських занять є обмін досвідом і спостереженнями за результатами прочитаних текстів джерел та відвіданих проєктів сучасного мистецтва або переглянутих кінострічок і вистав. Такі обговорення грають не лише роль академічної дискусії, але і терапевтичний ефект залучення до філософсько-культурологічної спільноти.

Отже, сьогодні ми можемо говорити про три ключові способи комунікації студентам особливостей трансформації естетичних категорій та цінностей, ними репрезентованих. Це ознайомлення та аналіз теоретичних концепцій, практична адаптація естетичних категорій в межах ознайомлення із сучасними творами мистецтва, та розгортання дискусії щодо отриманого

досвіду та його аналізу в межах актуалізованого естетичного дискурсу.

Тетяна Василевська,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічної політики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ

Університет можна розглядати як етичну систему, що здійснює наукові розвідки, викладання, надання освітніх послуг виходячи й базуючись на ціннісно-нормативній шкалі ставлення до людини, суспільства, світу. Університетські спільноти в процесі формування та розвитку належної організаційної культури підходять до розуміння важливості упорядкування університетського етичного простору.

Сучасні університети зазвичай кодифікують основні етичні настанови. Етичні кодекси (кодекси або правила поведінки) є базовими елементами етичної інфраструктури університетів. Загалом ці документи відіграють значиму роль в реалізації загальної стратегії розвитку організаційної культури.

Етичні кодекси університетів містять у собі опис достойної та суспільно-значимої поведінки особи в межах її університетської діяльності, фіксують моральні цінності, принципи, етичні норми, правила й стандарти поведінки в цій сфері та призначені здійснювати регулюючі впливи на особисту поведінку членів університетського співтовариства. Іноді в етичних кодексах також описуються механізми контролю за їхнім дотриманням та накладання санкцій за невідповідне поведіння.

Варто зазначити, що етичні кодекси університетів часто є доповненням і конкретизацією етичних кодексів поведінки,

прийнятих національними або міжнародними науковими та професійними товариствами. Так, дослідники та викладачі університетів США послуговуються Положенням про професійну етику Американської асоціації професорів університетів (1987, 2009) [1]. У Австралії багато університетів сформували свій Кодекс поведінки на базі Закону про етику в державному секторі 1994 р., взявши за основу 5 його етичних принципів: повагу до закону та системи влади; повагу до людей; цілісність; старанність; економічність та ефективність [2]. В Україні в 2009 році загальними зборами Національної академії наук України затверджено Етичний кодекс ученого України, метою якого є утвердження в науковому співтоваристві етичних принципів та свідоме їх дотримання науковцями та викладачами у своїй роботі [3].

Слід зазначити, що в існуючій вітчизняній практиці етичної кодифікації наявна низка проблем. Так, етичні кодекси університетів іноді приймаються формально, без залучення до їх обговорення університетської громадськості й зовнішніх акторів. Зміст таких документів залишається невідповідним реальним проблемам й дилемам університетського життя, в них не враховується складність різних контекстів, а отже вони стають не реальними, а фасадними засобами етичної регуляції. До того ж, етичні кодекси іноді можуть використовуватися лише вибірково, як репресивні засоби, що підриває довіру до самої моральної природи цих документів.

Тому впровадження заявлених в етичних кодексах політик потребує: спілкування, щоб уся установа могла зрозуміти та оцінити важливість заяв; конкретності, щоб уникнути невизначеності, яка допускає винятки та плутанину; доречності, щоб виділити на перший план ключові питання академічної рівності, доступу, академічної свободи та економічної, соціальної

та етичної стійкості; дотримання принципів, щоб академічні адміністратори та студенти розуміли, що санкції слідує за будь-яке порушення кодексу; регулярного оновлення, щоб код був живим і реагував на середовище, в якому існує установа, або середовище, яке вона прагне створити [4].

Як зазначається в «Рекомендації IAU-MCO [5] для інституційного кодексу етики у вищій освіті»: для вищих навчальних закладів необхідно, але недостатньо розробити та прийняти інституційний етичний кодекс; задекларовані цінності та принципи необхідно повністю інтегрувати у власні інституційні стратегії, навчальні програми, процеси управління та відносини із зовнішніми зацікавленими сторонами, включаючи міжнародні установи-партнери, одночасно постійно оновлюючи свій кодекс і контролюючи його застосування для забезпечення актуальності [6].

Однак, будь-який зовнішній контроль не настільки ефективний як добровільне регулювання поведінки. Тому важливо, щоб формуванні університетського етичного простору та розвитку організаційної культури університету підтримувалася особистісна моральна рефлексія, самоконтроль, самодисципліна, моральна відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Statement on Professional Ethics. American Association of University Professors. <https://www.aaup.org/report/statement-professional-ethics>
2. Ehrich L., Starr K., Kimber M. (Un)ethical practices and ethical dilemmas in universities: academic leaders' perceptions. International studies in Educational Administration. 2012. № 40. P. 99–115. https://www.researchgate.net/publication/262676625_Unethical_practices_and_ethical_dilemmas_in_universities_academic_leaders'_perceptions

3. Етичний кодекс ученого України. Національна Академія наук України. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>
4. Gibbs P., Murphy P. E. Ethical Marketing of Higher Education: What Might be Done to Encourage its Adoption? <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/hemp-v21-art20-en.pdf?expires=1721834513&id=id&accname=guest&checksum=92C590814C50739BE9CB38AAED3B9379>
5. IAU-MCO – Міжнародна асоціація університетів - Обсерваторія Великої Хартії.
6. IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf

Віталій Єфіменко

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, Київ

СТАНОВЛЕННЯ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК УТВЕРДЖЕННЯ ДУХУ КОРПОРАЦІЇ

У праці «Спільнота і суспільство» Ф.Тьонніс серед засобів згуртування, скріплення спільноти разом з кров'ю, спорідненістю, сусідством, служінням, дружбою називає і дух. Спробуємо розглянути формування університету як тривалий у часі і складний процес утвердження духу корпорації, його характерних рис.

Разом з виникненням писемності продовжується і ускладнюється поділ праці – виникає потреба підготовки спеціалістів, що не тільки володіють нею, але й здатні передати її та вміння нею користуватися у спадок наступним поколінням. Писемність, до того ж, не тільки слугувала засобом документування результатів економічного боку життя, але й засобом фіксації накопичених практикою знань. Державно організоване життя від самого початку, таким чином, пов'язане з виникненням і розвитком шкіл, а далі і системи різноступеневої освіти.

Якими ж були історичні засади корпоративного духу сучасного університету?

Ми не завжди відзначаємо належним чином те, що освічені люди стародавніх часів, як авторитетна інтелектуальна еліта, сприяли упорядкуванню стихії фольклору. Це був початок кінця культури, яку за Маршаллом Маклюеном ми називаємо ороакустичною. Будь-який продукт усної творчості, втілений у

писаному слові, починає жити як автономна реальність. Адже усна творчість є доволі пластичною, для неї цілком природним є поліваріантність переказу резонансних подій. Все залежить від таланту, обізнаності, віддаленості від епіцентру подій, статусу та упередженості оповідача. Тому той, хто фіксує у письмі оповідь, виступає ще й творцем історичної реальності, редагуючи, поєднуючи різні версії оповідей про події, даючи, в свою чергу, оцінку відображеним подіям. В цьому сенсі і справді спочатку було слово...

Ще одна важлива соціальна функція освічених людей – збагачення етнічної культури запозиченнями з інших культур, їх «вбудовування» в координати суспільної свідомості, відповідне тлумачення. Слово писане не тільки породжує впорядкований світ, але й поєднує, синтезує його розмаїті прояви, пояснює і робить його більш близьким і комфортним.

Від самих початків своєї історії школи готували бюрократів – необхідну проміжну ланку у передачі волі центру на місця. Від того як точно це відбувається залежить успіх реформ. Тому не випадковими є археологічні свідчення практики відбору здібних до навчання в Стародавніх Єгипті, Месопотамії, Індії та Китаї. Нагадаємо і вислів Конфуція « Того, хто не просякнутий гірким поривом [до знання], не просвітлюю...». Про початок усвідомлення значимості вирішення проблеми доброчесності у сфері набування освіти свідчать введення іспитів та умови їх проведення, рівень їх складності для різних рангів та класів майбутніх посадовців. Запровадження освітнього цензу стало необхідністю, оскільки практика привела до однозначного висновку про вигоду надавати право управління державою тільки освіченим і відповідальним особам. Правління випадкових людей обходиться суспільству і інститутам держави і в наш час вельми недешево. Утвердженню цінності професіоналізму сприяли

напрацьовані методичні матеріали – посібники, що допомагали успішно вирішувати різноманітні задачі економічного життя держави. Саме викладання стало спеціалізованим, його складовою став науковий пошук.

Результатом колонізації у греків було створене вперше експертне середовище, що надавало можливість обміну науковими здобутками між віддаленими регіонами Ойкумени. А імператори Японії наважилися відряджати майбутніх чиновників за освітою до Китаю і це перша згадка про визнання освіти, отриманої за кордоном.

Діяльність медресе в середньовічній імперії Арабського халіфату як комплексу, що об'єднував бібліотеку, учбові приміщення та гуртожиток для студентів та викладачів, і Магнаврської школи в Константинополі стала прообразом західноєвропейських університетів. Університети Болоньї та Парижу (знаменита Сорбона) є яскравими прикладами формування корпоративного духу. Він увібрав в себе надбання минулого і перетворився у горнило духовних цінностей майбутнього, яке утвердить себе буржуазними революціями. Університети по суті взяли на себе місію формування нової системи духовних цінностей, відмінної від традиційної під захистом церкви. Зрозумілим є інтерес католицької церкви до життя цих учбових закладів у ті часи. Дехто з Пап (зокрема, Інокентій III) отримали в них освіту, тому добре розуміли небезпеки, що таїлися в практиці розвитку аналітичних здібностей, пошуку істини в дискусії, змаганні аргументів, вільному обміні думками і відмові від нетерпимості. Як зазначав Еразм Ротердамський, «у вчених суперечках неможна вважати чимось нечуваним чи небезпечним, якщо хтось повідає нам дещо нове». Боротьба за утвердження в реальному житті цього звичного для сучасності правила має довгий мартиролог.

Сорбона, Гарвард, Кембридж, Оксфорд, Стенфорд, Болонья, Йель давно вже стали брендами, а їх випускники продовжують утверджувати цінності свободи, незалежності думки, відкритості інноваціям, високого професіоналізму та соціальної відповідальності.

Вікторія Ількович

кандидат філософських наук,
асистент кафедри етики, естетики та культурології,
директорка Центру соціального розвитку,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Неформальна освіта є невіддільною складовою культурної місії сучасного університету, оскільки вона не лише розширює академічні горизонти студентів, а й сприяє формуванню міжособистісних зв'язків, розширенню світогляду та створенню платформи для міждисциплінарного і кроскультурного спілкування.

Аналізуючи різні типи неформальної освіти, впроваджені у межах університетських програм, варто звернути увагу на їх багатофункціональність та здатність виходити за межі традиційного формального навчання. Такі програми спрямовані не лише на підвищення академічної успішності, але й на розвиток культурного, етичного та естетичного світогляду студентів. Завдяки інтеграції елементів неформальної освіти створюється динамічний освітній простір, де студенти отримують можливість розвивати свої соціальні навички, критичне мислення та емоційний інтелект.

Значну роль відіграють заходи, такі як воркшопи, дискусійні клуби, мистецькі проекти та волонтерські ініціативи. Вони сприяють формуванню міжкультурного діалогу, стимулюють креативність і допомагають студентам усвідомити свою соціальну відповідальність. Такі форми навчання не лише підсилюють університетські програми, але й сприяють

створенню гармонійного культурного простору, який розвиває молодь як активних учасників суспільного життя.

Загалом, ми можемо поділити неформальну освіту в університеті на декілька категорій:

Освітньо-просвітницькі заходи. Організація лекцій та відкритих зустрічей із провідними експертами дозволяє студентам не лише засвоїти нові знання, а й осмислити актуальні суспільні, культурні й наукові питання. Такі заходи створюють платформу для обговорення глобальних викликів, формують критичне мислення й розвивають здатність до конструктивної дискусії.

Екологічні ініціативи та громадські проєкти. Залучення студентів до екологічних акцій і соціально спрямованих проєктів формує свідоме ставлення до навколишнього середовища та стимулює їхню участь у вирішенні екологічних і суспільних проблем. Такі ініціативи сприяють розвитку почуття відповідальності, громадянської активності та колективної взаємодії.

Інклюзивні програми. Програми, спрямовані на розширення інклюзивності, допомагають студентам усвідомити потреби й проблеми різних соціальних груп, зокрема людей з інвалідністю. Це сприяє вихованню емпатії, соціальної толерантності та базових комунікативних навичок, необхідних для створення гармонійного суспільства.

Зустрічі з спеціалістами різних галузей. Відкриті зустрічі та лекції з представниками різних галузей знань і практики надають студентам унікальну можливість дізнатися про сучасні тренди, технології та виклики в обраних сферах. Такі заходи не лише розширюють їхній професійний кругозір, а й надихають на творчі ідеї, самореалізацію та розвиток інноваційного мислення.

Громадянська освіта. Програми з громадського лідерства створюють умови для формування управлінських навичок, відповідального підходу до прийняття рішень та розвитку етичної свідомості. Участь у таких ініціативах дозволяє студентам стати активними учасниками суспільних змін, готовими брати відповідальність за добробут громади й майбутнє країни.

Неформальна освіта виступає важливим елементом культурного простору сучасного університету, формуючи багатовимірний підхід, який виходить за рамки традиційних академічних практик. Її роль не обмежується лише доповненням формальних навчальних програм; вона стає платформою для розширення культурного, соціального та професійного капіталу студентів. Через заходи, спрямовані на міжкультурну комунікацію, екологічну свідомість, інклюзію та громадське лідерство, університет допомагає формуванню членів суспільства із глобальним мисленням і здатністю ефективно адаптуватися до сучасних викликів.

Такі ініціативи сприяють розвитку міждисциплінарних компетенцій, формуванню критичного мислення, етичної відповідальності та соціальної активності студентів. Крім того, вони створюють умови для інтеграції студентів у ширші соціокультурні процеси, розширюючи коло їхніх знайомств і сприяючи міжособистісному обміну. Це особливо важливо у контексті сучасних глобальних трансформацій, які вимагають від університетів не лише надання знань, а й підготовки фахівців, здатних до конструктивної взаємодії у складному багатовимірному світі.

Отже, неформальна освіта є важливим інструментом реалізації культурної місії університету, забезпечуючи синергію академічної спільноти, суспільства та культурного середовища.

Університет, який інтегрує ці підходи, не лише стає місцем навчання, а й перетворюється на центр культурного діалогу, інновацій і соціального розвитку. Такий підхід дозволяє університетам відповідати викликам сучасності, сприяючи формуванню нової генерації лідерів, які здатні ефективно діяти в умовах складної динаміки ціннісних і соціальних трансформацій.

Маргарита Коробко

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра етики, естетика та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, Київ

УНІВЕРСИТЕТ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ДИСКУСІЙ НА ТЕМУ ЕТИЧНОГО АСПЕКТУ ТВОРЧОСТІ НАУКОВЦІВ

Університет – це спільнота людей, де одні навчають, а інші навчаються у перших. Звичайно, в університеті існує адміністративний апарат. Однак його головна мета – забезпечити якісний освітній процес, що повертає нас до спрощеної формули спільноти людей, які навчають і навчаються. Університет слугує платформою, де студенти набувають як неспеціалізованих, так званих *soft skills*, так і спеціалізованих навичок (*hard skills*), якостей для своєї майбутньої професійної діяльності. Креативність, творчі здібності є одними з найпоширеніших неспеціалізованих вимог, які майже всі сучасні компанії вимагають від своїх кандидатів на вакантні позиції. Отже, креативність або творчість є одним з аспектів етики науковця, що розглядається в окремих спеціалізованих курсах (наприклад, «Професійна та корпоративна етика») та розвивається на заняттях з профільних дисциплін на кожному факультеті.

Творчість має величезне значення для науковців, але, на жаль, вона рідко стає предметом обговорення в рамках професійної етики вчених, інженерів, фізиків та інших науковців-природничників. Часто творчість вважається прерогативою лише митців, і в цьому аспекті моральний бік творчості майже не обговорюється. Однак творчі здібності можуть бути використані для створення чогось морально забарвленого, чогось доброго чи поганого. Наукові професії сприяють підвищенню добробуту

людей, покращують навколишнє середовище, збагачують наукову картину світу, змінюють світогляд людини, тим самим підвищуючи значимість праці науковців для суспільства. Водночас, творчість науковців може завдати шкоди всім цим сферам. Наприклад, з одного боку, створення ядерної бомби є значним науково-технічним відкриттям, але, з іншого боку, створення такої зброї стало величезною трагедією для людства, яка спричинила тисячі смертей. А сьогодні вона становить постійну загрозу для життя мільйонів українців, зокрема, і мільярдів людей по всьому світу. Також багато наукових відкриттів завдали непоправної шкоди екології, що є однією з найголовніших світових криз останнього століття. Таким чином, творчість заслуговує на вивчення як частина професійної та корпоративної етики, зокрема етики науковців.

Наукова творчість є обов'язковим видом творчості, що розвивається в університеті. Адже наукова творчість – це здатність проводити наукові експерименти, знаходити і розв'язувати творчі наукові проблеми, займатися науковою діяльністю, шукати нові, цінні знання, будувати наукові теорії, знаходити нові, раніше невідомі зв'язки. Університет є платформою, яка сприяє розвитку творчого потенціалу студентів. Протягом усього навчання студентів супроводжує не лише наукова діяльність (написання тез доповідей на конференціях, наукових статей, кваліфікаційних робіт тощо) та/або технічна (на природничих факультетах студенти мають можливість робити відкриття та створювати нові інженерні рішення, винаходити нові прилади тощо) творчість, але й художня творчість присутня в житті здобувачів освіти, які можуть реалізовувати себе в різноманітних гуртках, створюючи виставки, беручи участь у концертах тощо. Однак, в першу чергу, випускників

університетів готують бути науковцями (тут з розгляду ми виключаємо мистецькі виші).

Етичний аспект творчої діяльності є надзвичайно важливим питанням, яке потребує обговорення та вивчення. І університет як інституція, як спільнота, де люди навчаються і навчають, є чудовим майданчиком для обговорення творчих проблем і реальних кейсів професійної діяльності. Саме в університеті студенти мають можливість вивчати проблеми з різних сторін і вбирати досвід минулих поколінь, вони можуть побачити палітру проблем і рішень, і не тільки через вивчення різних етичних кодексів, а й при розгляді реальних професійних ситуацій. Університет сприяє розвитку наукової творчості у студентів, але завдяки розгляду етичних аспектів їх професійної діяльності в курсах з професійної та корпоративної етики студенти мають можливість зрозуміти моральні проблеми фахівців своєї галузі та отримати варіанти вирішення цих проблем. Студенти на цих курсах заохочуються вчитися, досліджуючи реальні проблеми, збираючи дані і докази, проводячи наукові міркування з різними змінними, формулюючи і обґрунтовуючи гіпотези, щоб дійти певних наукових і практичних висновків. Крім того, студенти беруть участь у спільних дослідженнях і вирішенні проблем, щоб розвинути навички командної роботи та комунікації, які є важливою частиною реальної наукової практики, таким чином розвиваючи окремих вид творчості, який називається співтворчістю. Ці навички мають вирішальне значення для розробки наукових рішень реальних проблем або автентичних завдань, однак вони є недостатніми для генерування різноманітних ідей або рішень. Таким чином, університет слугує першою платформою для обговорення етичного аспекту творчості науковців, тим самим збагачуючи своїх студентів і допомагаючи їм у їхній майбутній діяльності. Але сьогодні у

творчому процесі студентів і науковців виникають ряд проблем. Проблеми, викликані ринковою економікою, пандемія, війна, проблема використання штучного інтелекту при виконанні творчих завдань тощо. Технологічний прогрес відкрив нові можливості для підтримки творчості та генерування ідей. Але чи є це дійсно творчим процесом? Відповідь на це питання може дати лише майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Гілен П. Креативність та інші фундаменталізми. К.: ist publishing, 2023.
2. Маслікова І. І. Шляхи розвитку культури якості освіти та академічної доброчесності в сучасному університеті. Українські культурологічні студії. № 2, 2021, с. 63-67.
3. Martin M. W. Creativity: ethics and excellence in science. LEXINGTON BOOKS, 2007.

Олена Кундеревич
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і педагогіки
КНУКіМ
м.Київ, Україна

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАТИВНО- КРЕАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Реформи в освітніх системах проводяться в багатьох країнах світу з різних причин: культурних, технологічних та економічних. Сучасна освіта перебуває у постійному пошуку оптимальних принципів організації, які відповідали б викликам часу. В ХХІ столітті світовий економічний устрій суттєво відрізняється від попередніх періодів, і не лише завдяки технологічним змінам. Це підкреслює важливість адаптації освіти до нових реалій.

В умовах глобалізації також виникає потреба зберігати культурну самобутність і забезпечувати передачу культурної спадщини майбутнім поколінням, що є однією з ключових причин реформування освітньої сфери. Гуманізація освіти передбачає, перш за все, повагу до молоді, довіру до її потенціалу та врахування особистих інтересів. Вона вимагає переосмислення всіх аспектів навчально-виховного процесу з точки зору їхньої «людяності» — відповідності таким моральним принципам, як гідність, свобода, гуманність тощо. Реалізація гуманізації освіти здійснюється шляхом посилення гуманітарного складника в освітніх програмах. Оскільки навчання і виховання є «актами культури», тому культурна спадщина навчального закладу має формоутворюючий вплив на учнів. Процес мислення завжди відбувається в певних культурних контекстах. «Культура формує свідомість людини. Її індивідуальне вираження досягається через

створення або надання певного сенсу речам у різних контекстах та ситуаціях» [3, 9-10].

У багатьох мовах термін «освіта» функціонує як синонім поняття «культура». Латинське слово *educatio* має значення обробітку, вирощування, виховання і походить від дієслова *educio* — «навчаю», яке також асоціюється з омонімом «веду вперед». Це дає підстави розглядати культуру як безперервний процес, у межах якого освіта виступає інструментальною складовою. З цієї перспективи освіта спрямована на сприяння засвоєнню знань, формуванню навичок, утвердженню цінностей, моральних принципів, переконань, звичок та розвитку творчих здібностей. Культура, у свою чергу, повинна знаходити відгук в індивіді, адже без цього «обробіток» особистості не відбувається. Крім того, будь-який досвід, що впливає на спосіб мислення, може бути інтерпретований як освітній процес. Таким чином, освіта постає не лише як передача знань, а як складний і багатоаспектний механізм культурного розвитку.

Дж.Брунер довів, що людина здатна опановувати будь-які нові знання завдяки взаємодії з навколишнім середовищем. Він підкреслював, що процес засвоєння нових ідей полягає в активному створенні знань через використання попереднього досвіду та наявних знань. Ключовою ідеєю його теорії навчання є акцент на «концептуальному розумінні», а не на механічному запам'ятовуванні фактів. Дж.Брунер наголошував, що важливіше розуміти структуру знань, ніж накопичувати їх кількість.

Одним із центральних понять Дж.Брунера стала концепція «підтримуючого введення». Він вважав, що ефективно навчання можливе завдяки наданню учням необхідної підтримки у процесі опанування нових понять. Це може включати пояснення, демонстрації, приклади, групові завдання та інші інтерактивні методи. Його теорія здобула визнання у сфері освіти і знайшла

застосування під час розробки інноваційних методик навчання, зокрема із використанням інтерактивних технологій.

Основна ідея Дж.Брунера походить з еволюційного факту, який передбачає, що розум не може існувати поза культурним контекстом. Автор резюмує свободу особистості стосовно культури наступним чином: «Ніщо не є «вільним від культури»; проте люди - це не просто відображення своєї культури. Взаємодія між людьми забезпечує загальну основу для індивідуальних думок та збагачує спосіб життя, думки чи емоції кожної культури» [3, 28]. Розгортання цих ідей відбувається в сучасних стратегіях комунікативно-креативної педагогіки.

Сучасна педагогіка пропонує класифікацію історичних типів навчання і виховання, серед яких особливе місце займає концепція «міжсуб'єктного навчання і виховання». Цей підхід базується на ідеї глибинного поліфонічного спілкування, де жодна зі сторін не прагне бути домінуючим центром. Основний принцип такого виховання полягає в усвідомленні, що людина у своєму вдосконаленні не може бути самодостатньою. Розвиток особистісного світу кожного індивіда знаходить сенс і гармонію через взаємопов'язаність із становленням інших.

Міжсуб'єктне навчання і виховання має універсальний характер і є співпричетним нескінченній множині життів та багатовимірній дійсності. Цей підхід гармонійно поєднується з сучасними напрямками реформування освіти, такими як особистісно-орієнтований, проблемно-діяльнісний, компетентнісний та інтегративний. Зокрема, інтегративний підхід знаходить своє відображення у концепції Е. Тергарда [3], який наголошує на важливості зближення освіти з реальним життям. У цьому контексті одним із ключових завдань педагогів стає створення умов для формування досвіду учнів, що виходить за межі суто інтелектуальної складової навчання. Такий досвід

має сприяти всебічному і гармонійному розвитку особистості, що є критично необхідним у XXI ст. [1].

Перегляд змісту освіти зумовлений необхідністю адаптації до змін на ринку праці, проте фундаментальні ідеї гуманітарної освіти залишаються актуальними. Збагачуючись новими сенсами, освітня діяльність продовжує надихати педагогів і учнів на спільний пошук шляхів, які роблять процес навчання захопливим, осмисленим і невичерпним у своїй творчій природі.

Список використаних джерел:

1. Кундеревиц О. В. Інтегративний підхід в освіті: формування компетенцій та рефлексивної здатності до дій. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матер. Всеукр. наук. конф., м. Київ, 24 бер. 2022 р. (24 черв. 2022 р.). Київ, 2022. С. 98-100.
2. Bruner, Jerome S. *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996, 224 p.
3. Terhart, Ewald. *Lehr-Lern-Methoden: eine Einführung in Probleme der methodischen Organisation von Lehren und Lernen*. Weinheim: Juventa Verl., 1997, 248 p.

Ірина Маслікова

доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

КУЛЬТУРНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Поточна ситуація у вітчизняній системі вищої освіти характеризується низкою особливостей. В умовах війни українські університети опинилися в зоні ризиків, пов'язаних із скороченням фінансування, проблематизацією перспектив формування контингенту здобувачів, об'єднанням ЗВО, зростанням конкуренції різних освітніх програм. Євроінтеграційні процеси, які посилюються в останнє десятиліття, супроводжуються усвідомленням необхідності підвищення якості освітньої та наукової діяльності. Проте імплементація нового законодавства часто призводить до зосередження на суто інструментальних цілях університетів – демонстрації готовності випускників зайняти професійні посади на ринку праці, використовуючи здебільшого суто управлінські інструменти. Це таїть небезпеку надмірної бюрократизації освітніх процесів, безперервності створення різноманітних «доказів» якості вищої освіти з одночасним вихолощенням «внутрішніх» цінностей академічної діяльності. Це призводить до змагань із експертами, що здійснюють оцінювання «якості», втрати у академічного персоналу мотивації до достеменної академічної діяльності. Як наслідок, процеси забезпечення якості перетворюються на дисциплінарні практики, метою яких є контроль, а не справжнє вдосконалення. Тим самим постає питання культурної місії сучасного університету, артикуляції того, якою має бути мета

освітньої діяльності, у чому саме повинна виявлятися якість освіти і якими є перспективи розвитку академічної діяльності.

Звернення до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [1, 2] дозволяє побачити, що їх укладачі вбачають низку цілей вищої освіти у підготовці здобувачів до «активного громадянства, до їх майбутньої кар'єри (наприклад, сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримці їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій». Хоча в ESG зазначається, що підзвітність і покращення університетів мають сприяти довірі до ЗВО та розвитку культури якості вищої освіти, проте Стандарти не визначають, в чому власне виявляється «якість». Наблизити до розуміння сутності якості дозволяє Європейська асоціація університетів (EUA), до складу якої входить Київський національний університет імені Тараса Шевченка. В звіті EUA за 2006 р. зазначається, що «культура якості - це організаційна культура, яка має на меті постійне поліпшення якості і характеризується двома різними елементами: з одного боку, культурним/психологічним елементом спільних цінностей, переконань, очікувань і зобов'язань щодо якості, а з іншого боку, структурним/управлінським елементом з визначеними процесами, які підвищують якість і спрямовані на координацію індивідуальних зусиль».

Отже, осмислюючи перспективи розвитку культури якості ЗВО в Україні, слід враховувати подвійну природу організаційної культури університету. По-перше, варто виокремлювати корпоративну культуру як систему цінностей, норм, знаково-символічних форм, що закладають певну філософію діяльності всіх учасників університету в орієнтації на ідеал вдосконалення на шляхах до реалізації унікальних цілей університету. По-друге,

це управлінська культура університету як система внутрішнього забезпечення якості, яка за допомогою зрозумілих і прозорих процедур покликана підвищувати якість результатів навчання та якість освітніх процесів.

Ціннісний складник корпоративної культури університету являє собою набір цінностей, оціночних критеріїв, принципів та патернів поведінки, які, будучи сукупністю зразків та високих стандартів, визначають місію університету та формують належну мотивацію до освітньої діяльності у всіх членів університетської спільноти. Нормативний складник корпоративної культури є системою формальних та неформальних норм, які організують і регулюють академічну діяльність в залежності від інституційної ролі її учасників. Знаково-символічний складник корпоративної культури складається із «міфології» - історії, символіки, знаків, слоганів, ритуалів, почесних відзнак, елементів дрес-коду, відображає бренд університету через символізацію його статусу в суспільстві та визначає ідентичність членів університетської спільноти. Управлінська культура університету як система внутрішнього забезпечення якості визначає принципи та процедури, проводить моніторинг освітніх програм, досліджує оцінки та рекомендації стейкхолдерів, створює умови для підвищення кваліфікації викладачів, здійснює ресурсне та інформаційне забезпечення освітнього процесу, забезпечує реалізацію вимог академічної доброчесності.

Очевидно, що організаційна культура конкретного університету несе на собі відбиток ціннісних стандартів, норм та патернів поведінки, характерних для національних культур; залежить від специфіки професійної діяльності, до якої готують майбутніх фахівців, - воєнної, інженерної, медичної справи, бізнесу, творчої діяльності, гуманітарної сфери тощо. І нарешті,

організаційна культура університету є певною синергією субкультур університету, які мають різну конфігурацію: з одного боку, це - субкультури здобувачів, викладачів, адміністрації, з іншого боку, це - субкультури різних структурних підрозділів - факультетів, інститутів, кафедр, відділів.

Зрозуміла в такий спосіб організаційна культура здатна забезпечувати якість результатів навчання і досліджень та якість освітнього і наукового процесу. Якість результатів навчання та досліджень є інструментальною цінністю для всіх учасників академічної діяльності. Висока якість результатів є благом для здобувачів, оскільки вони в перспективі зможуть мати цікаву роботу та розвинуті навички прийняття професійних рішень. Висока якість освіти та наукових досліджень надає можливості ЗВО отримати високі позиції в різноманітних рейтингах, що буде означати зростання контингенту здобувачів, фінансування за рахунок приватних та юридичних осіб, зростання державного замовлення щодо підготовки здобувачів та проведення різноманітних досліджень, перспективи розширення співпраці з бізнесом. Якість результатів навчання випускників дозволяє представникам ринку праці отримати висококласних фахівців, що будуть сприяти зростанню добробуту підприємств та національної економіки. Якість процесів навчання та досліджень є внутрішньою цінністю для всіх учасників освітнього та наукового процесів, оскільки є втіленням ціннісно значущої соціокультурної практики, яка сприяє невинному вдосконаленню навичок, знань, різноманітних чеснот всіх її учасників та відкриває можливості долучення до різноманітних благ, які формують індивідуальне та суспільне благополуччя.

Отже, організаційна культура університету як культура якості є не лише процесом, яким можна керувати за допомогою вимірювання і управління, але й цінностями, які поділяють члени

університетської спільноти та практиками, які необхідно формувати та культивувати на всіх рівнях академічної діяльності. Місія сучасного університету повинна полягати не лише у прозорості та ефективності його діяльності та підзвітності, але й у створенні умов для неперервного вдосконалення всіх учасників академічної діяльності, розвитку їх інтелектуальних та креативних здібностей, культивуванні спільних інтересів, формуванні здатності поставати повноцінними членами університетської спільноти, що захоплюються спільним справами, та ширше – громадянами держави, які якісно і ефективно виконують свої професійні функції та беруть участь в громадському житті.

Список використаних джерел:

1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (2015), Київ, ТОВ “ЦС”, 32 с. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (2015). Kyiv, CS Ltd., 32 p. <https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines-for-qa-in-the-eha-2015.pdf>
2. Quality Culture in European Universities: A Bottom-Up Approach Report on the Three Rounds of the Quality Culture Project 2002-2006 (2006) Brussel, EUA Publications 2006. 40 p. <https://eua.eu/resources/publications/656:quality-culture-in-european-universities-a-bottom-up-approach.html>

Юрій Мєлков
доктор філософських наук,
Інститут вищої освіти НАПН України,
м. Київ, Україна

КУЛЬТУРА ЯК ПРОДУКТ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ТРЬОХ ЙОГО МІСІЙ

Розгляд культури в контексті місії університету передбачає дещо специфічне й обмежене розуміння власне культури, – проте, це є цілком закономірним, якщо враховувати всю багатозначність даного поняття. Все ж таки можна стверджувати, що культура може бути представленою в такому контексті принаймні у трьох різних аспектах, які відповідають сьогоденним уявленням про місію університету – точніше, про «три місії» університету (що вони втім виступають не стільки різними сторонами чи напрямками діяльності закладу вищої освіти, скільки історичними щаблями осмислення цієї діяльності).

В будь-якому випадку культура постає передусім як продукт, результат діяльності університету. І перш за все – як та якість, що виступає невід’ємною характеристикою випускника такого закладу, тобто, власне те, що у вихованці фізичного чи юридичного факультету визначає не фізика чи юриста, а – високоосвічену людину. Це класичне уявлення відповідає й першій, найбільш очевидній місії університету: навчання, а саме – навчання студента, за словами Хосе Ортеги-і-Гассета, *бути культурною людиною*, тобто, не просто володіти набором певних знань і вмінь, але й мати та відчувати культуру як «систему життєвих ідей, притаманних кожній епосі» (*el sistema de ideas vivas que cada tiempo posee*) [3, р. 341], яка й перетворює варвара на освічену людину. Як пояснював приблизно ту ж думку і Джон Д’юї, культура як мета вищої освіти позначає, по-перше, щось

зріле, виховане, власне культивоване, а по-друге – суто персональне: по суті, йдеться про поняття, синонімічне «повному розвитку особистості» як ідеалу Просвітництва [1, р. 111; 142].

Такий ідеал зовсім не обов'язково збігається з соціальною ефективністю чи навіть із фаховою компетентністю; можна сперечатися з приводу того, що сучасні університети, навіть ті, що слідують класичним європейським взірцям, скоріше вбачають свою місію у більш утилітарних речах, втрачаючи здатність виховувати розвинуті особистості – а тому й свою культурну легітимність [2]. Втім, це питання заслуговує на окремий ретельний розгляд, – поки що варто зазначити, що за сучасних умов навчання і тим більше виховання постає зовсім не єдиною місією університету. Під «другою місією» зазвичай розуміють проведення наукових досліджень; але й у такому ракурсі продуктом діяльності закладу вищої освіти теж виступає культура – лише у трохи іншому розумінні даного поняття.

Йдеться не стільки про власне наукові відкриття чи технічні інновації, скільки про вплив науково-дослідної діяльності на формування у студентів та тим самим на популяризацію у суспільстві *культури наукового пошуку* – культури раціонального обґрунтування думок і перевірки гіпотез, культури дискурсу та самостійного критичного мислення, культури допитливого сумніву та толерантного спілкування. Такий аспект культурної діяльності університетів, можливо, виглядає менш масштабним, аніж класичне виховання всебічно розвиненої особистості, – проте сьогодні він постає вкрай актуальним на тлі ідеї «професійного тренування» доби Модерну. Оскільки орієнтує на принципову відкритість: кожний студент вимушений певною мірою займатися науковими дослідженнями, часто не маючи до того особливої схильності, – але навіть якщо у майбутньому він не буде пов'язувати своє життя та свою професійну діяльність

власне з наукою, набутий досвід написання якщо не суто наукових статей, то хоча б курсових робіт і магістерської дисертації обов'язково буде корисним для діяльності у будь-якій іншій сфері. І просто для свідомого життя у суспільстві, переобтяженому легкодоступною інформацією сумнівного ступеня достовірності.

Хоча на сьогодні, мабуть, ще більш популярною виявляється ідея «третьої місії» університету – що як раз і спрямована на соціальну ефективність на противагу (чи, вірніше, на доповнення) персональному розвитку та науковим дослідженням, завдяки яким класичний європейський університет подекуди залишав привід називати його «баштою зі слонової кістки». Такою новою місією постає створення закладом вищої вагомого соціального впливу – тобто, трансформації чи вдосконалення, здійсненого інституцією для економіки, суспільства, культури, охорони здоров'я та навколишнього середовища [4, р. 5]. Але й у цьому переліку, як можна побачити, культура – у найбільш поширеному та буденному значенні цього слова – займає не останнє місце: діяльність університету полягає у збереженні та розповсюдженні культурної спадщини людства. Так, університети Європи в цьому плані становлять собою відкриті заклади у буквальному сенсі слова: розташовані у будівлях великого історичного та художнього значення, італійські, французькі, німецькі, англійські заклади вищої освіти є зазвичай повністю відкритими для відвідувачів, що становить собою гарний приклад для наслідування і для України.

Список використаних джерел:

1. Dewey J. Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education. New York: The MacMillan Company, 1940.
2. Marga A. The Cultural Legitimacy of the European University. Cluj-Napoca: Cluj University Press, 2006.

3. Ortega y Gasset J. Misión de la universidad // Ortega y Gasset J. Obras Completas. Madrid: Revista de Occidente, 1966. T. IV. P. 143–242.

4. Popia A. Lifelong Learning and the Third Mission / Erasmus+ KA2 CBHE UNICOM project. URL: <https://unicom.community/wp-content/uploads/2024/07/Lifelong-Learning-and-the-Third-Mission-Alessia-Popia.pdf>

Валентина Нападиста
кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СТРАТЕГІЇ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Усі реформи системи освіти в Україні, які тривають не менше двох останніх десятиліть, спрямовані на досягнення основної мети – створення сучасної та конкурентоспроможної системи освіти, яка б забезпечувала високий рівень знань у здобувачів і, головне, формувала б компетентності, актуальні на сучасному ринку праці. Для досягнення цієї мети окреслено ряд шляхів (інноваційність, цифровізація, інтернаціоналізація, демократизація), напрацьовано механізми (зовнішнє незалежне оцінювання, кредитно-модульна система, інклюзивне навчання, професійний розвиток викладацько-педагогічного складу) та запропоновані певні інструменти (освітні програми, навчальні посібники, методи активного навчання, стипендіальні та грантові програми тощо).

Ключовою ознакою результативності освітніх реформ та підтвердженням конкурентоспроможності системи освіти загалом є якість освіти, яка залежить, найперше, від її ціннісної основи; по -друге: від ефективності реалізації обраних шляхів, напрацьованих механізмів та застосованих інструментів.

У ціннісному фундаменті системи освіти ключове місце належить академічній доброчесності. Проблема академічної недоброчесності є невід’ємною супутницею освітньої та наукової діяльності як таких. Але сучасний момент відзначається тим, що вона стала стрижневою для системи освіти та наукової сфери і з

поодиноких випадків набуває системного характеру, як завдяки технічній спроможності так і соціальній обумовленості.

Система освіти, традиційно консервативна сфера, наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. зазнала глобальних змін під тиском суспільних запитів, відповідних трансформаційним процесам сучасного світу. Однією із базових причин цих змін є домінування економічної парадигми у формуванні картини світу людини сучасної, що сприяє тотальному утвердженню ринкового принципу у сфері освіти та науки, домінуванню економічного інтересу. Кардинальна зміна глобальної мети освітньо-наукової діяльності від формотворчої до обслуговуючої не могла не позначитися на етичних стандартах академічного простору та забезпечити від деформацій морального підґрунтя освітньої сфери і науки.

Академічна доброчесність тривалий час розглядалася як моральна чеснота учасників освітньо-наукового процесу і не мала інституційно-правового статусу. Та очевидність зростання масштабу проявів академічної недоброчесності, які несуть явні загрози якості освіти та підривають суспільну довіру до системи освіти загалом, обумовили включення вимоги щодо дотримання академічної доброчесності у нормативні документи, які визначають стратегію розвитку освіти у довгостроковій перспективі та забезпечують правове регулювання системи освіти в Україні (Закон України «Про освіту» 2017 р., Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, проєкт Закону України «Про академічну доброчесність» 2024 р.).

Правова інституціалізація академічної доброчесності сприяла появі її дефініції, фіксації видів академічної недоброчесності та відповідних норм правової відповідальності за її порушення.

Та ефективність впровадження і застосування правової регламентації освітньо-наукової діяльності щодо дотримання

академічної доброчесності може бути досягнута за умови дослідження причин академічної недоброчесності, які наявні не лише в освітньо-науковому просторі як такому та обумовлені нечутливістю/незрілістю моральної і правової свідомості суб'єктів освітньо-наукового процесу. Значна і вагоміша кількість причин академічної недоброчесності вкорінена поза межами освітньо-наукової сфери. Ігнорування розглядом причин недоброчесності матиме негативний вплив на формування політики академічної доброчесності, напрацювання механізмів та вибір актуальних інструментів її втілення.

Окрім аналізу причин академічної недоброчесності наявна потреба розширити горизонт погляду на її види. Помимо плагіату, як найбільш очевидного і медійно-популярного порушення, мають місце фабрикавання, компіляція, наслідування стилю, запозичення ідей, продукування ненаукового результату, необ'єктивне оцінювання не лише як недооцінювання (яке породжує недовіру та демотивує здобувача), а й переоцінювання навчальних результатів, що є не менш згубним для якості освіти. Потенційні загрози академічній доброчесності несе науковий консалтинг, сповнений ризиками та викликами морального порядку, які потребують виокремлення та спеціального дослідження.

В контексті турботи про академічну доброчесність варто звернути увагу на суб'єкти освітнього процесу, яких стосуються вимоги щодо визнання та практичного втілення цінностей академічної доброчесності. У закладі вищої освіти – це, як правило, викладач та студент. На наш, погляд тут бракує менеджера-управлінця освітнього процесу різних рівнів, оскільки від його доброчесних намірів та практик значною мірою залежить формування контексту (на мікро та макро-рівні), який

буде сприятливим чи ні щодо дотримання цінностей академічної доброчесності.

Успішність впровадження академічної доброчесності потребує пильної уваги відповідних професійних спільнот, члени яких несуть безпосередню відповідальність за недоброчесні дії, а також популяризації цінностей та принципів академічної доброчесності у суспільному просторі задля формування культури доброчесності у суспільній взаємодії загалом.

Ганна Петрова
кандидат філософських наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Понад десять років Великої війни з росією назавжди змінили українське суспільство, призвівши до трансформації й модернізації його соціальних інститутів. Соціальний інститут вищої освіти так само зазнав суттєвих змін, в голові яких стоїть рух України до європейської інтеграції та викликана потребами часу інформаційно-технічна модернізація засобів та інструментів публічної комунікації.

Реалізація політичної волі до створення в Україні безбар'єрного простору - від облаштування безпечного безбар'єрного публічного середовища до цифрової й освітньої безбар'єрності, що має сприяти забезпеченню якісною освітою громадян протягом життя [1], - постала реальним викликом для українських закладів вищої освіти. В першу чергу це оновлення й модернізація матеріально-технічної бази платформ, що надають освітні послуги, а також набуття науково-педагогічними працівниками відповідної інформаційно-цифрової компетентності. Значимим викликом є також адаптація навчальних програм до подріб і запитів різних категорій населення: від адаптивних і реабілітаційних програм до, власне, освітніх, що складають стандарт вищої освіти. Викликом є й врахування потреби вироблення в процесі навчання чуття національної єдності, національної ідентичності навчанців, що ґрунтується на толерантності й визнанні й прийнятті соціокультурної багатоманітності [2].

Втілення вимог і запитів сучасності в соціальному інституті вищої освіти є нездійсненим без адаптації до змін науково-педагогічних працівників. Будь-які ідеї соціального розвитку лишаються на папері, якщо менеджери з впровадження цих ідей не є амбасадорами цих ідей у своєму приватному житті. Так, варто згадати резонансну заяву у червні цього року викладачки Національного університету «Києво-Могилянська Академія», народної депутатки Інни Совсун про те, що вчителям потрібно читати не менше 10 книжок на рік, аби відбулася справжня реформа в школі, - і який відгук в освітній спільноті, із запереченням і неприйняттям, мала ця заява. Видається, що без вироблення реальної моделі життєдіяльності вчителя, викладача, що включає в себе не лише професіограму, а й реальні вимоги до її реалізації, а також правові гарантії та соціальне забезпечення її носіїв, розрив між декларативними вимогами і можливістю їх забезпечення науково-педагогічними працівниками буде лише зростати або зійде до звітнього формалізму.

Не меншою проблемою для травмованого війною суспільства є збереження і підтримка здатності до навчання громадян. Аналіз успішності нинішнього молодого покоління, яке здобуває вищу освіту в Україні в умовах війни, ще не проведено. Проте більшість державних вищих навчальних закладів зіштовхується із потребою у проведенні заходів із освітньої “ресоціалізації” першокурсників - покоління, яке провело майже п’ять років на дистанційному навчанні у середній школі. Освітнє середовище університету, комунікація між однокурсниками - вся організація позааудиторної взаємодії учасників освітнього процесу - має бути спрямована на підтримку зацікавленості у здобутті нових знань й орієнтована на формування світоглядної культури навчанців. Цей окремий вид роботи, до якого залучені науково-педагогічні працівники, також потребує заохочення і підтримки.

Війна, як і будь-яке соціальне лихо, відкидає суспільство в минуле, сприяючи відтворенню консервативних, традиціоналістських установок з їх орієнтацією на дискримінацію як спосіб облаштування соціального порядку всупереч правовій організації суспільного життя. Перехід студентської спільноти - тих, хто навчається нині в Україні і бажає пов'язати своє життя і долю з нею - в еліту українського суспільства і є тим, можливо, не найстрашнішим поверненням в минуле [див.: 3]. Люди, які здобувають університетську освіту під час війни, мають перед собою найвище зобов'язання - повоєнну відбудову своєї держави: сучасної, суверенної, правової. Говорити про це, просувати ці ідеї - перше і визначальне завдання сьогодні будь-якого вітчизняного закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні. Указ Президента України № 533/2020 від 3 грудня 2020 р.
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Грінфелд Л. Типи націоналізму. *Націоналізм: Антологія*. /Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. К.: Смолоскип, 2000. С.688-689.

Тетяна Пітякова
старший викладач кафедри соціології,
Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ЗМІСТ І МІСЦЕ ЕТИЧНОЇ ОСВІТИ В ЦІННІСНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Посилення глобалізаційних процесів, тенденції до культурних та освітніх уніфікацій, актуалізували запити щодо переосмислення місії університету в сучасному світу. Університет сьогодні стає осердям ціннісних змін суспільства, оскільки покликаний формувати людину і фахівця, який не тільки обізнаний у своїй галузі, але і стає активним учасником цих змін. Крім навчання та дослідження, сучасні фахівці формулюють і «третю» місію університету, яка пов'язана із «громадським служінням» [1; 41]. Важливою умовою для виконання такої місії університету, на нашу думку, є етична освіта майбутніх фахівців.

Освіта цілеспрямовано впливає на процес формування особистісних цінностей та ціннісних орієнтацій фахівця через застосування різних методів навчання, через особливості взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, своєрідності організаційної та корпоративної культури університету. В межах університетської спільноти формуються цінності, принципи та стандарти, яких мають дотримуватися всі учасники освітнього процесу.

Діяти етично досить часто є складним завданням. Запровадження навчальних дисциплін з етики як обов'язкового компоненту професійної підготовки фахівця, сприяють в першу чергу підвищенню загальної обізнаності щодо тих проблем, чи

каменів спотикань, які перешкоджають здійсненню етичної поведінки.

Постійне проведення відповідних тренінгів, в яких відпрацьовуються складні ситуації етичного характеру, регулярне навчання та обмін досвідом є базою, яка може сприяти подолання труднощів в етичних ситуаціях, дозволяє майбутньому фахівцю гідно діяти навіть в обставинах, які змушують моральну особистість зраджувати своїм переконанням.

Етична освіта акцентує увагу університетської спільноти на ключових питаннях етики науки, розкриває суть академічної доброчесності, причинах і наслідках етичних конфліктів, які виникають між студентами, викладачами і адміністрацією, правилах і нормах, які регулюють поведінку на робочому місці.

Значну роль у формуванні простору етичності відіграє позиція керівника, який, зустрічаючись із випадками порушень етичних принципів, академічних цінностей і стандартів поведінки в університетському середовищі, випадків дискримінації чи приниження колеги, повинен вміти вжити відповідних заходів, щоб розв'язати такі проблеми. Тому важливими для ціннісної трансформації сучасного університету є впровадження програм етичного навчання як для студентів, аспірантів, наукових співробітників, так і для адміністрації університету, пропагування позитивних зразків етичної поведінки, нульова толерантність до будь-якого прояву неетичних дій.

Під час опанування навчальних курсів з етики розв'язуються етичні дилеми, відпрацьовуються навички позитивної практики, що підвищує спроможність усіх представників університетської громади до етичних рішень і дій навіть в складних ситуаціях особистого вибору. А це в свою чергу розширює здатність до етичної рефлексії у викликах сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Рогожа М., Курбатов С. Місія університету в західноєвропейській культурі / Марія Рогожа, Сергій Курбатов // Філософія освіти. Philosophy of Education. – 2017. – № 2 (21) – с. 29-45.
2. Василевська Т. Е. Професійна підготовка публічних службовців в контексті етичних викликів публічно-управлінської діяльності. Модернізація професійної підготовки державних службовців в умовах глобальних викликів та сучасних змін в суспільстві : зб. тез міжнар. круглого столу, Україна–Литовська Республіка, 08 лип. 2021 р., м. Київ; за заг. ред. Лариси Комахи. Київ : ННІ ПУДС КНУТШ, 2021. С. 13–14.

Галина Подолян

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетика та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ. ЕТИЧНА ОЦІНКА НАУКИ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Університет у сучасному світі проходить через складні трансформації, зумовлені соціокультурними та економічними змінами. Як культуротворча інституція, університет відіграв ключову роль у формуванні модерного суспільства, але сьогодні стикається з кризою своєї ідентичності. Гумбольдтівська модель університету, що ґрунтувалася на поєднанні наукових досліджень, викладання й культурної місії, поступово трансформується через вплив глобалізації, комерціалізації освіти та бюрократизації.

Глобалізація та економічні зміни призвели до зростання важливості природничих наук та орієнтації на ринкову економіку, знецінення гуманітарних дисциплін і вихолощення академічної свободи. Комерціалізація освіти перетворює університет на корпорацію, де домінує прагнення до прибутку, а освіта розглядається як товар. Це сприяє стандартизації знань, зростанню індивідуалізму, інструментальної раціональності, а також нівеляції культурної місії університетів.

Вплив макдональдизації, описаної Дж. Рітцером, проявляється у спрощенні навчальних матеріалів, збільшенні кількості тестів, стандартизації процесів навчання, що обмежує евристичні можливості студентів. У науковій діяльності домінують кількісні

показники, такі як індекс цитування, що підриває багатогранність дослідницького пошуку.

Поняття «споживацького університету», розроблене З. Бауманом і Л. Донскісом, описує зміну цінностей в освіті, яка переходить від формування критично мислячих громадян до задоволення ринкових потреб. Така трансформація руйнує традиційні моделі освіти, засновані на моральних і культурних засадах.

Корпоративізація університетів сприяє бюрократизації, зростанню ролі адміністраторів і зменшенню впливу викладачів. Це веде до втрати університетами їхньої класичної ролі як осередків інтелектуальної свободи, відкритого пошуку істини й суспільного блага.

Для подолання кризи університетам необхідно переосмислити свої цінності, відновити баланс між культурною, академічною та економічною місіями, зміцнити інтелектуальну свободу й адаптуватися до нових викликів, зокрема через цифрові технології та міждисциплінарні підходи.

Наука є фундаментальною складовою цивілізаційного прогресу, що забезпечила людству значні досягнення в технічному, економічному та соціальному розвитку. Вона сприяла розширенню знань, покращенню умов життя та вирішенню складних проблем.

Проте науковий прогрес супроводжується і негативними наслідками, такими як екологічні кризи, зростання соціальної нерівності, а також руйнівні впливи воєнних технологій. Історія науки, зокрема події ХХ століття, засвідчує необхідність усвідомлення відповідальності за результати наукової діяльності. Атомна бомба, застосована в Хіросімі та Нагасакі та інші руйнівні наслідки технічного прогресу змушують людство переглядати ставлення до науки та її етичних аспектів.

Важливим чинником історії становлення науки є набуття нею статусу соціального інституту. Її діяльність регулюється ціннісними принципами, серед яких раціональність, універсалізм, об'єктивність, організований скептицизм, спільність результатів і безкорисливість. Вони складають основу "етосу науки", сформульованого Р. Мертоном, що визначає моральну поведінку науковця та його відповідальність перед суспільством. Однак ці норми є ідеальними моделями, що не завжди відповідають реаліям сучасної "великої науки", яка залежить від зовнішнього фінансування та комерційної вигоди. Зростання прикладних досліджень та конкурентності може бути підставою виникнення конфліктів між традиційними цінностями науки і новими умовами її функціонування.

Одним із факторів осмислення значимості науки є етика науки, яка вивчає моральні аспекти наукової діяльності та її вплив на суспільство. Особлива увага приділяється питанням соціальної відповідальності вчених за наслідки їхніх відкриттів. Генетичні дослідження, розвиток штучного інтелекту та трансгуманізму відкривають нові перспективи, але водночас викликають серйозні етичні дилеми. Наприклад, методи редагування геному людини можуть бути використані як для лікування захворювань, так і для створення "дизайнерських дітей". Це ставить питання про межі втручання в природу та моральні обов'язки науковців.

Штучний інтелект, що вже зараз впливає на життя людей через автоматизовані рішення у медицині та транспорті, також вимагає етичного регулювання. Серед подібних складних проблем можна назвати упередженість алгоритмів, відповідальність за їх помилки та потенційні соціальні наслідки. Розвиток новітніх технологій, таких як нейрочипи, віртуальна реальність і нанотехнології, змінює спосіб взаємодії людини зі світом, створюючи нові виклики для етики. Важливо дбати, щоб наукові

відкриття були спрямовані на благо людства, з урахуванням їх впливу на довкілля та майбутні покоління.

Сучасні амбівалентні проблеми науки потребують тісного діалогу між науковою спільнотою та суспільством. Науковці мають бути не лише дослідниками, але й лідерами думок, здатними пояснювати складні концепції громадськості. Прозорість і доступність наукових знань є визначальними факторами для збереження довіри до науки. Особливо важливо забезпечити рівний доступ до наукових досягнень, що може зменшити глобальні диспропорції та соціальну нерівність.

Етична оцінка науки є важливим чинником для сталого розвитку людства. Без етичних принципів наука може стати небезпечною, спричиняючи загрози для суспільства та природи. Тому науковці повинні усвідомлювати відповідальність за свої відкриття, розвивати науку з урахуванням моральних та соціальних аспектів. Наука має не лише створювати нові знання, але й формувати суспільство, орієнтоване на справедливість і гуманізм.

Роман Пятківський
кандидат філософських наук, доцент,
викладач вищої категорії
ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна.

АКСІОЛОГІЧНА ПЛАТФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ОБСТАВИНАХ БОРОТЬБИ

Російсько-українська війна вже понад десятиліття дестабілізує соціальне буття в Україні, зробивши пріоритетом для українців національну боротьбу за власне існування та збереження національної ідентичності. Необхідність адекватної соціальної відповіді на загрозу національній безпеці і спровокованої ворогом комплексної кризи актуалізує вимоги до всіх соціальних інститутів оптимізувати свою діяльність відповідно до критеріїв ефективності, економності, корисності, енергійності, раціональності, точності та надійності. Зазначені критерії оцінки стосуються і діяльності університету як важливого колективного суб'єкта соціального буття.

В умовах екзистенційної боротьби проти російського колоніального авторитаризму українцям доречно опиратись на традиційні риси етнопсихології українського народу – антропоцентризм, етичність і кордоцентризм, індивідуалізм та свободолобність, внутрішню релігійність та антеїзм, – доповнивши їх цінностями національної держави та верховенства Закону. Зазначені світоглядні первні українські університети повинні культивувати серед всіх учасників освітнього процесу, органічно адаптувавши їх до спорідненої аксіологічної

платформи спільного педагогічного простору Європи, основу якої складають людиноцентризм, демократія, безпека, толерантність і права людини.

Загалом визначають три основні місії університету: провадити якісний освітній процес; виступати центром інновацій та досліджень; здійснювати суспільне служіння, сприяючи впровадженню академічних розробок для розв'язку суспільних проблем. В умовах війни особливо зростає значущість третьої місії університету, а тому вкрай важливо забезпечувати суспільно орієнтоване навчання, завдяки якому студенти отримують знання та навички, котрі зможуть відразу застосувати для розв'язання проблем приватного і публічного сектору територіальних громад, зміцнюючи їхню силу і стійкість.

В умовах розбурханих боротьбою буднів університет має виступати своєрідним надійним ковчегом, який забезпечить учасникам освітнього процесу простір емоційної стійкості та організованого порядку, в якому вони зможуть поглибити практичні знання, посилити себе і добре підготуватися до взаємодії із жорсткою реальністю. Сьогодні як ніколи потрібна послідовна орієнтація на синтез теорії і практики, міцний союз належного і реального, які вдасться досягти лише в умовах порядку і дисципліни, котрі повинні супроводжувати навчальний процес на всіх етапах його реалізації завдяки індивідуальній відповідальності та громадянській позиції менеджерів університету, його викладачів та студентів. Викладачам університету необхідно щодня демонструвати вихованцям приклад виконання професійного обов'язку та самовідданого служіння національній справі, невтомно доносити студентам слова Івана Франка, який переконував українську молодь в умовах відповідальної історичної доби змобілізувати для неї всі свої сили і взятися до інтенсивної, невсипущої праці над собою.

«Здобуйте знанє, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статочних мужів, повних любови до свого народа і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею», – закликав мислитель [1, с. 19]

Таким чином, університети мають духовно та практично мобілізувати громадян, завдяки продуманому і добре організованому навчально-виховному процесу гартувати професіоналів-патріотів, котрі, усвідомлюючи свою відповідальність перед державою та нацією, працюватимуть на користь незалежності України, захищатимуть національні, культурні та соціально-економічні інтереси українців. Сучасні виклики актуалізують орієнтацію університетської спільноти на національно-демократичну та професійно-етичну аксіологічну платформу, оперту на цінності патріотизму і національної ідентичності, соціальної відповідальності, інклюзивності та рівності, академічної доброчесності, критичного мислення та інновацій, гуманізму та емпатії, міжнародно солідарності, стійкості та адаптивності. Ці вартості не лише допоможуть університетам підтримувати на високому рівні освітній процес, але й формувати активну громадянську позицію студентів та викладачів, що є вкрай важливим в обставинах сучасної екзистенційної боротьби, яку самовіддано веде українська нація.

Список використаних джерел:

1. Франко І. Отвертий лист до гал. української молодіжи URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Franko/Otvertiy_lyst_do_hal_ukrainskoi_molodizhy.pdf? [дата звернення 04.12.2024]

Оксана Рихліцька

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

«Можливо дати знання та поради,
але не можливо дати вміння
ними скористатись»
М.Монтень

Етичний вимір наукових досліджень та його відповідність соціокультурним трансформаціям має особливе значення в контексті суперечностей розвитку сучасної науки. Досить дискусійним у дослідницькому просторі є питання етичного підґрунтя у здійсненні наукових досліджень та пошуках інноваційних рішень щодо формування моральної відповідальності дослідника.

Адже, у ХХІ столітті характерним є досить глибоке втручання науки в природу речей та людську природу, що звичайно, з однієї сторони дарує безмежні можливості у вирішенні нагальних проблем сучасності, але одночасно породжує нові проблеми морально-етичного характеру. Найбільш яскравими прикладами, що вже стали ілюстративними є: аварія ЧАЕС, Бхопал, Челенджер і т.і., наслідки яких призвели до потенційних загроз, в тому числі, й подальшого існування людського роду. Це потребує в даних умовах філософського осмислення не лише феномену життя, а й смерті.

Безумовно, наука та наукові дослідження є цінностями, без яких ні матеріальний, ні духовний розвиток цивілізації не є

можливим. Але сьогодні, у XXI столітті, ми стикаємося з низкою питань: чи боятися нам наукових досягнень? Чи все ж змиритися/сприйняти?

Сучасність науки – це своєрідний пошук рівноваги, оскільки науку, одну із цінностей (внаслідок політизації, ідеологізації, комерціалізації) призвели/примусили/підкорили до певної монополії (наукових шкіл), до фальсифікацій, кар’єризму і ін. що може призвести до так званої «культури мовчання» (М.Ліндстром). Наразі у сучасному науковому просторі прослідковується втрата довіри та віри у владу, інститути, і у саму науку, і власне, сприяють цьому різноманітні порушення та нівелювання етичних норм, а саме: ідеологія, комерціалізація, панування «культу карго» та багато іншого. Досить доречно, в даному контексті, звучать міркування К.Ясперса про те, що в умовах перетворення вільного дослідження на підприємництво неодмінно приходять крах науки і криза людей. І немов би, своєрідним підтвердженням цих слів, є поява надзвичайно гострих проблем, що торкаються самої людини, її природи - цінність життя та гідності, прав людини, її прагнень та мрій; проблем захисту приватного життя та конфіденційності, відповідальності за наслідки дослідження і відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Яскравими прикладами є повсякденна наукова діяльність, де досить проблематичним є оцінка одержаного знання, як істинного/помилкового або ризику досліджень, які одночасно підіймають питання про статус (етичний (відповідальність і обов’язок) та юридичний-закони)) та ставлять питання про право вчених-дослідників експериментувати з людиною, розглядаючи її як проєкт – контролюючи, проєктуючи і позбавляючи істинного буття, без розуміння наслідків такого втручання (генна модифікація технологією CRISPR, Китай, 2018 р.); маніпуляції

та екологічні проблеми (Е. Вейкфілд та Р.Карсон); порушення принципів інформованої згоди, прозорості, гуманності, конфлікт інтересів (трансгени, дослідження Таскігі, США - зарин, газ VX та Радянський Союз- біозброя). І нарешті, зростаюча роль в сучасному світі ШІ, особливо у стані військових дій, і відповідно, проблеми конфіденційності, приватності, справедливості у процесі прийняття рішень, рівності та об'єктивності, дезінформації, маніпуляції, приниження честі й гідності і безпеки особистих даних в дослідницькій діяльності.

Тому, відповідь на закономірне питання, чи може наука зайти занадто далеко в ім'я егоїстичних або зловмисних дій, нівелюючи цінності, не даючи розвиватися істинному знанню знаходить, нажаль, ствердну відповідь. Це реалії сучасних наукових досліджень в усіх сферах та на всіх етапах наукового дослідження.

Та водночас, історія науки знає приклади, коли наслідки наукових досліджень призводили до добровільного визнання загрозливих наслідків для людства в цілому, що свідчило все ж про превалювання морального обов'язку та соціальної відповідальності науковця (маніфест «Рассела-Ейнштейна», Пагвоський рух, Всесвітня федерація науковців, Конвенції з безпеки, Етичні комітети і ін.) Тому сучасний горизонт наукових досліджень вимагає превалюючого значення відповідальності за етичні, правові і соціальні наслідки досліджень, які в першу чергу залежать від свободи волі і свободи вибору, моральної відповідальності перед суспільством вченого та його морально-етичних якостей. Це і є відповідь на сучасні виклики, оскільки наука створюється живою особистістю, як наголошував видатний науковець В.Вернадський, і є її проявом у вимірі морального життя вченого. Таким чином, наука, наукові дослідження, як цінності та реальна суспільна практика потребують

превалювання ціннісної парадигми, що є основним базисом для формування етики відповідальності у подальшому розвитку наукового знання.

Марія Рогожа,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри етики, естетики та культурології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТИЧНУ ІНФРАСТРУКТУРУ В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (РОЗШИРЕННЯ ЗМІСТІВ)

У дискусії, що точиться по питанню змісту поняття етичної інфраструктури університету [1] нами неодноразово було сфокусовано увагу на звуженому його розумінні задля того, щоб рельєфно показати дієвість «Кодексу університетської спільноти» [2] (далі – Кодекс) та Постійної комісії Вченої ради з питань етики. Водночас неможна заперечувати слушні міркування Т. Василевської, яка відстоює ідею розширеного змісту етичної інфраструктури [3], зараховуючи до останньої всю сукупність засобів, що сприяють формуванню, закріпленню і застосуванню етичних цінностей в університетському просторі. Василевська веде мову про етичне лідерство, розробку і запровадження ціннісно містких внутрішньо університетських нормативних документів. Зрештою, в неї йдеться про ціннісно-нормативні чинники гуманітарної політики.

Саме на висвітлення такого, розширеного, розуміння етичної інфраструктури університету і спрямована в даному разі наша увага. Задля цього варто звернутися до діяльності ще однієї університетської комісії – Постійної комісії Вченої ради з гуманітарних питань (далі – Комісія). Комісія, як очевидно вже з назви, займається гуманітарними питаннями, як в модусі розробки гуманітарної політики, так і в модусі моніторингу і популяризації її дотримання в університеті. Варто коротко

вказати на зусилля і результати її діяльності впродовж останніх дев'яти років. Цей час обраний не випадково – як раз тоді починається тривала в часі потужна робота Комісії по розробці вже згаданого Кодексу.

Саме спільними зусиллями членів Комісії і її керівництва Кодекс був створений, а потім відшліфований по суті і у формулюваннях. Комісія працювала із зауваженнями і пропозиціями, що надходили на її адресу під час загальноуніверситетського обговорення [1, с. 15]. Так само Комісія розробляла візію майбутньої Постійної комісії Вченої ради з питань етики (перші алгоритми роботи якої відображені у Кодексі).

Також стараннями Комісії була розроблена «Концепція національно-патріотичного виховання у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» [4] і представлена на розгляд Вченої ради.

Ряд питань ставилися в певні роки, а ряд – відстежується на постійній основі, що знаходить відображення у щорічних питаннях роботи Комісії.

Так, на засіданнях Комісії обговорювалися принципи і методи формування громадянської, національної, культурної ідентичності студентської молоді в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка; увічнення в університеті пам'яті героїв війни за незалежність України і, зокрема, про вшанування та підтримку членів університетської спільноти, які брали чи беруть участь у війні за незалежність України; заходи протистояння ворожій пропаганді. На її засіданнях обговорювалися засади формування та шляхи реалізації державної молодіжної політики в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

На порядок денний роботи Комісії на постійні основі виносяться питання моніторингу щодо охорони здоров'я студентів та пропагування здорового способу життя, виховної роботи зі студентами, які мешкають в гуртожитках університету, соціальної адаптації здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій та зони бойових дій, сиріт, учасників бойових дій, засад діяльності волонтерської університетської платформи. У фокусі уваги Комісії стають питання екологічної свідомості студентів нашого університету, культурно-естетичного виховання, популяризації і плекання української мови в університетському просторі.

Також, Комісія відстежує медійний образ університету в медійному просторі України та зарубіжжя, наповнення інтернет-сторінок підрозділів університету, використання національної і університетської символіки в діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка, етику спілкування членів університетської спільноти в соціальних мережах і, зрештою, долучилася до обговорення «Рекомендацій щодо користування соціальними медіа у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка».

Окрему увагу підчас повномасштабної війни Комісія приділяє моніторингу та підтримці ментального здоров'я членів університетської спільноти та заходи психологічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами, постраждалих від воєнних дій. Цей напрям діяльності Комісії отримав продовження в організації в нашому університеті форуму з проблем ментального здоров'я: «Ментальне здоров'я українців під час війни» (25 листопада 2024 року).

Комісія брала участь в обговоренні положень «Про куратора академічної групи», «Про виховну роботу в у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», «Про

інститут кураторів», «Концепції розвитку гуманітарної політики у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на період 2021–2026 рр.» [5].

Цей досить побіжний перелік активностей Комісії дозволяє стверджувати, що Кодекс і Комісія є частинами значно ширшої ціннісно-нормативної (інфра)структури університетського простору, до якої входить широкий спектр гуманітарних цінностей і інструментів їх розробки, запровадження і моніторингу дотримання. І слід зазначити, що Постійна комісія Вченої ради з гуманітарних питань відіграє в ній свою важливу роль.

Список використаних джерел:

1. Рогожа М.М. Етична інфраструктура культурного простору Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українські культурологічні студії. Т. 2 №13, 2023, с. 13–16.

2. Етичний кодекс університетської спільноти. 2017. Ухвалений на Конференції трудового колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Протокол № 2 від 27.12.2017 р. <https://knu.ua/pdfs/official/ethical-code/Ethical-code-of-the-university-community.pdf>

3. Василевська, Т. Е., Пітякова, Т. С. Етична інфраструктура університету: сутність і проблеми функціонування. Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: КНУКіМ, 2022. – С.50 – 54.

4. Концепція національно-патріотичного виховання у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. <https://senate.knu.ua/?p=973>

5. Концепція розвитку гуманітарної політики у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на період 2021–2026 рр. (наказ 929-32 від 17.11.20021 р.) <https://senate.knu.ua/?p=1932>

Ольга Руденко

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ВІДКРИТА НАУКА ЯК ЧИННИК ЦІННІСНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО

У документах Європейської комісії [1] Відкрита наука розглядається як новий підхід до наукового процесу, заснований на спільній роботі та нових способах розповсюдження знань за допомогою цифрових технологій та нових інструментів спільної роботи. Відкрита наука уможливорює свободу пересування знань і є п'ятою свободою, разом зі свободою пересування осіб, капіталу, товарів та послуг, в Європейському Союзі. Перевагами Відкритої науки визначено наступні:

- підвищенні ефективності науки за рахунок зменшення дублювання та витрат на створення, передачу та повторне використання даних;
- підвищенні прозорості та якості у процесі підтвердження достовірності результатів досліджень; прискоренні передачі знань, сприяння швидшому переходу від досліджень до інновацій;
- збільшенні впливу результатів досліджень на економіку;
- ефективнішої відповіді на глобальні виклики, які вимагають скоординованих міжнародних дій;
- сприянні залученню громадян до досліджень, активної участі в наукових експериментах та зборі даних.

Філософія відкритої науки продовжує поширюватися серед дослідницьких кіл у всьому світі, що є початком у напрямі покращення доступності, прозорості і якості наукових досліджень. Використання відкритої науки означає, що будь-які

дослідники та інші представники суспільства різних країн отримують можливості для вивчення сучасних результатів, інструментів та методів дослідження з будь-якої тематики. Однією з цілей запровадження відкритої науки є підвищення цінності та результативності науки в цілому, а також якості освіти.

Наука, будучи соціальним інститутом сучасного суспільства, відіграє одну з провідних ролей в його формування та розвитку. Розглядаючи відкриту науку особливо потрібно звернути увагу на основні цінності відкритої науки, що впливають із правозахисних, етичних, епістемологічних, економічних, правових, політичних, соціальних, інтегративних та технологічних наслідків відкриття науки для суспільства та поширення принципів відкритості на весь цикл наукових досліджень. До принципів відкритої науки відносять:

- Прозорість, перевірка, критичний аналіз та відтворюваність.
- Рівність можливостей.
- Відповідальність, повага та підзвітність.
- Співпраця, участь та інклюзивність.
- Гнучкість.
- Сталість. [2. С.6-7]

А визначальні принципи відкритої науки забезпечують рамкову основу для створення умов та впровадження методів, що сприяють затвердженню цінностей та втілення в життя ідеалів відкритої науки. До них відносять наступні:

- Якість і добросовісність.
- Суспільна користь.
- Рівність і справедливість.
- Різноманітність та інклюзивність. [2. С.5-6]

Одже, одним з ключових напрямів розвитку відкритого суспільства є відкрита наука, яка не тільки дає змогу зробити наукові результати доступнішими для широкого кола вчених, а й допомагає залучати до наукових досліджень значну частину суспільства, забезпечуючи сталість його розвитку відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року» [3] від 25 вересня 2015 року, та стимулюючи прискорення його прогресу. Утвердження принципу відкритості та прозорості в діяльності як наукових установ, так і вчених спрямоване насамперед на підвищення ефективності та прозорості виконуваних ними наукових досліджень, які фінансуються суспільством.

Список використаних джерел:

1. UNESCO Recommendation on Open Science. 23.11.2021. Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949>
2. Концепція принципів відкритої науки в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Режим доступу: https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%97-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8.pdf
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року». 25.09.2015. Режим доступу: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf

Любов Соболевська

кандидат філософських наук,
асистент кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ЛОЯЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ДЖОСІЇ РОЙСА

«Філософія лояльності» («*The Philosophy of Loyalty*», 1908р.) Джосії Ройса стала спробою повернути поняттю лояльності його першопочаткового значення, яке виходить за межі синонімії з відданістю, служінням та жертовністю. Лояльність має давню історію та вирішальний, на думку філософа, вплив на моральне становлення людини. Адже саме вона допомагає людині визначити її обов'язок та виявити власні особистісні риси як окремого індивіда так і частини об'єднаної спільною справою спільноти. Дж. Ройс намагався побороти пануючі тенденції індивідуалізму: лояльність та індивідуальна автономія є не протилежними, а взаємодоповнюючими категоріями, адже саме лояльність допомагає проявитись індивідуальності, забезпечуючи єдність між особистим і суспільним через взаємодію. Лояльність може проявлятись в різних формах: патріотичній, релігійній, професійній тощо.

Дослідник життя та творчості Дж. Ройса Рандал Оксєр у книзі «Час, воля і мета. Живі ідеї з філософії Джосії Ройса» ("Time, Will, and Purpose. Living Ideas from the Philosophy of Josiah Royce", 2013 р.) дав дуже високу оцінку саме теорії лояльності американського ідеаліста, стверджуючи, що «Ройс виклав одну з найоригінальніших і найважливіших моральних філософій у новітній історії філософії» [1]. Одним з перших завдань, окреслених в праці «Філософія лояльності» Дж. Ройс називає

розірвання у читачів саме асоціації «війна-лояльність», яка завдяки етнологу Рудольфу Штейнмецу, на думку автора, стала згубною, оскільки істинна концепція лояльності була спотворена розглядом воїна як типового представника раціональної лояльності [3]. Таким чином теорія лояльності Дж. Ройса покликана прояснити різницю між його поглядами та ідеями Р. Штейнмеца, як зауважив сам автор. Метью Фауст у своїй книзі «Лояльність до лояльності. Джосія Ройс і справжнє моральне життя» також надає роз'яснення, чому Дж. Ройс обирає саме термін «лояльність», а не споріднені цьому поняттю і часто вживані «вірність», «відданість» або «прихильність». Лояльність Дж. Ройс називає «давнім словом», а загальні уявлення про лояльність набагато старшими за саме це слово. Це поняття майже завжди було, на думку філософа, нашароване випадковими соціальними, традиційними усталеними асоціаціями.

Отже, поняття «лояльність» у словосполученні «філософія лояльності» Дж. Ройс розглядає в кількох лекціях у книзі «Філософія лояльності» як «етичний принцип, оскільки філософія працює з основоположними принципами» [3, р. 13]. І одним з головних завдань роботи автор називає надання максимально точної дефініції даному терміну.

Лояльністю Дж. Ройс називає «добровільну, практичну та всеосяжну відданість людини справі». «Під «справою», здатною викликати лояльність, я маю на увазі те, що здається лояльній людині більшим за її особисте «я» і таким чином є в певному сенсі зовнішнім щодо її індивідуальної волі. Ця справа об'єднує людину з іншими людьми певними соціальними зв'язками, такими як дружба, сім'я або держава, залежно від ситуації. Таким чином, справа, якій віддана лояльна людина, є чимось, що здається їй водночас особистим (оскільки це стосується і її самої,

і інших людей) і надособистим, бо вона поєднує кілька індивідів, можливо навіть багато, у вищу соціальну єдність» [3, р. 52]. Якщо у людини є така схильність ставати лояльною, вона може знайти такий об'єкт лояльності, який американський філософ називає «надособистісною» єдністю. Адже він є чимось більшим ніж окремі віддані йому особистості, але водночас і глибоко індивідуальним. В останній лекції «Лояльність і релігія» Дж. Ройс пропонує заключне визначення лояльності. Лояльністю він називає саме бажання людини проявити Вічне – «свідому і надлюдську єдність життя, у формі діяльності індивідуального Я» [3]. Першим принципом істинного індивідуалізму в етиці Дж. Ройс вслід за Кантом назвав моральну автономію раціональної особистості.

Список використаних джерел:

1. Auxier, R. E. (2013). *Time, will, and purpose: living ideas from the philosophy of Josiah Royce*. Open Court.
2. Harper, D. (n.d.). Etymology of loyalty. Online Etymology Dictionary. Retrieved December 3, 2024. <https://www.etymonline.com/word/loyalty>
3. Royce, J. (1914). *The Philosophy of Loyalty*. The Macmillan Company

Ярослав Соболевський

доктор філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ІДЕЇ КОНКОРДСЬКОЇ ШКОЛИ ФІЛОСОФІЇ

У XIX ст. у Сполучених Штатах Америки виникла Конкордська школа філософії (Concord School of Philosophy), яка увійшла в історію як філософсько-інтелектуальний рух в душі американського трансценденталізму. Школа мала насправді довгу передісторію та велике символічне значення для майбутнього американської філософії. Ця каплиця, яка називалася Гіллсайд, була зведена на території Орчард Хауса, будинку А. Б. Олкотта та його родини. Сам Амос Бронсон Олкотт (Amos Bronson Alcott, 1799–1888 pp.) був філософом і педагогом, який організував школу та створив її програму [1, р. 6]. Він сам особисто був унікальним прикладом тих суспільних та ідейних трансформації, що відбувалися в Америці у XIX ст. Не маючи навіть середньої освіти, він все ж став видатним педагогом, який викладав у Школі Темпл, познайомився з Ральфом Волдо Емерсоном та став провідною фігурою у американському трансценденталізмі. В його розумінні, викладання мало акцентувати увагу на персональному спілкуванні з учнями, а не на заучуванні, студіюванні та покараннях. Це відповідало романтичним уявленням XIX ст. щодо цінності особистості та важливості індивідуалізму, вірі у людські сили та можливості, які здатні пробудитися шляхом самовдосконалення, самоосвіти та критичного погляду. У заснованій ним Школі Темпл він, під впливом німецьких революційних педагогів Фрідріха Фребеля (Friedrich Wilhelm August Fröbel, 1782–1852 pp.) та Йоганна Фрідріха Гербарта (Johann Friedrich Herbart, 1776–1841 pp.), які

визнавали в учнях унікальні потреби і здатності, відстоював необхідність застосування методів залучення у освітній процес власного досвіду та бачення світу і свого місця у ньому [2].

Конкордська школа філософії розпочала свою діяльність влітку 1879 року у будинку Олкоттів. Пізніше завдяки неогегельянцеві та засновникові журналу «Спекулятивної філософії» Вільяму Торрі Гаррісу (William Torrey Harris, 1835–1909 pp.) та його донці й авторці «Маленьких жінок» (*“Little Women”*, 1868 p.) Луїзі Мей Олкотт (Louisa May Alcott, 1832–1888 pp.) було побудовано дерев’яний будинок для потреб школи.

Основою для діяльності школи стали ідеї європейських мислителів, таких як І. Кант, Ф. В. Шеллінг, Г. В. Ф. Гегель, а також східна філософія. Значний вплив на ідеологію школи мав американський трансценденталізм. У школі читали лекції, що охоплювали широкий спектр тем: філософських, літературних і релігійних, включаючи ідеї трансценденталізму, платонізму, східної філософії, філософії історії, етики і т.д.

Дослідник Остін Воррен (Austin Warren) у статті «Філософська школа Конкорд» (*“The Concord School of Philosophy”*, 1929 p.) стверджує, що Р. В. Емерсон, був присутній на окремих засіданнях, він додавав відчутного престижу школі та молоді ідеалісти прагнули зустрічі з ним. А от Г. Д. Торо на момент відкриття вже пішов з життя, але у школі читали його ще неопубліковані праці, і його ідеї мали значний вплив на дух викладання.

Велика увага під час викладання приділялася духовності, самоосвіті та самовдосконаленню. Як і трансценденталісти, члени школи визначали характер природи феноменальним, а тому акцентували свою увагу на прихованих сутностях. Учасники обговорювали есе, читали лекції й брали участь у дискусіях щодо платонізму, метафізики, гегельянства тощо.

«Звичайно, гегельянство переважало в Конкордській школі» [З р. 231]. Школа стала важливим кроком на шляху поширення ідей американського трансценденталізму після того, як сам рух почав занепадати. Ця і подібні школи проклали шлях американській філософії від аматорства до професіоналізму. Вона мала символічне значення як спроба зберегти й розвивати духовну та інтелектуальну спадщину трансценденталістів. Після смерті А. Б. Олкотта у 1888 році школа припинила своє існування. Проте її ідеї продовжували впливати на розвиток американської філософії та освіти.

Список використаних джерел:

1. Felton, R. T. (2006). *A Journey into the Transcendentalists' New England*. Roaring Forties Press.
2. Johnson, R. (1906). "Alcott, Amos Bronson". *The Biographical Dictionary of America. Vol. 1.* (pp. 67–68). American Biographical Society.
3. Warren, A. (1929). The Concord School of Philosophy. *The New England Quarterly*, 2(2), 199–233. <https://doi.org/10.2307/359302>

Анастасія Степаненко,
аспірантка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СУСПІЛЬНО- ЗНАЧУЩИХ ПРОЄКТІВ

Студентське самоврядування – це не лише демократичний механізм, що дозволяє студентам брати участь у прийнятті рішень на рівні університету, а й платформа, яка відкриває студентам широкі можливості для реалізації ініціатив, що мають суспільне значення. В даній роботі ми відстежимо як студентське самоврядування університету стає інструментом створення таких проєктів в Україні, з якими викликами стикається цей процес і які можливості перед ним відкриваються.

Актуальність дослідження полягає в тому, що університети дедалі більше інтегруються в суспільне життя, тим самим відіграють роль не лише освітніх і наукових центрів, але й осередків соціальних змін та взаємодії громадського суспільства. Оскільки сучасна система освіти в Україні характеризується як студенто-центрична, у цьому контексті роль студентів, як активних учасників соціальних процесів в університеті, стає визначальною. Їхні ініціативи часто є більш гнучкими, креативними та адаптованими до реальних потреб суспільства.

Для вивчення ролі студентського самоврядування як платформи для реалізації університетських суспільно-значущих проєктів було використано кілька основних методів.

Аналіз нормативно-правової бази включав вивчення Закону України "Про вищу освіту", внутрішніх університетських

документів, таких як Статут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – КНУ), Положення про органи студентського самоврядування КНУ (далі – ОСС), які регулюють його діяльність. Кейс-стаді (case study) на прикладі діяльності ОСС Київського національного університету імені Тараса Шевченка дозволив дослідити конкретні студентські ініціативи, їх організацію, реалізацію та вплив на університетську спільноту й суспільство. Контент-аналіз публікацій офіційних платформ університету та студентських інформаційних ресурсів допоміг визначити основні теми та напрямки проєктів, які реалізуються за участі студентського самоврядування. Синтез даних та формування висновків відбувалися на основі узагальнення отриманих результатів. Це дозволило виявити ключові чинники успіху студентських ініціатив і розробити рекомендації для покращення їхньої реалізації.

Ці методи забезпечили комплексний підхід до аналізу діяльності студентського самоврядування в контексті реалізації суспільно-значущих проєктів.

ОСС КНУ належить до органів громадського самоврядування Університету та є його невід’ємною частиною [3].

Згідно з Законом, студентське самоврядування виконує низку важливих функцій, серед яких — організація просвітницьких, наукових, спортивних, оздоровчих та інших заходів [2]. Хоча ці заходи можуть мати різний ціннісний характер, за нашими спостереженнями, студенти найчастіше використовують цю можливість для зміцнення згуртованості, культурно-мистецького розвитку та реалізації суспільно-значущих проєктів.

Ми визначаємо суспільно-значущі проєкти як ініціативи, спрямовані на вирішення актуальних проблем у соціальній, екологічній, культурній та інших сферах. Наприклад, студенти можуть організовувати волонтерські акції для підтримки

громадян, які потребують допомоги, проводити освітні заходи або займатися екологічними ініціативами. Такі проєкти не лише приносять користь суспільству, а й дозволяють студентам відчутти себе важливими учасниками позитивних змін.

ОСС КНУ реалізують акції до національних свят (День соборності, День незалежності України тощо), благодійні заходи, спрямовані на допомогу дітям та Збройним Силам України (театральні вистави, екскурсії, дні донорства тощо) [4].

Ключові умови для успішної реалізації студентських суспільно-значущих проєктів:

- Ефективна комунікація між студентським самоврядуванням та адміністрацією університету.

В Київському національному університеті активно функціонує Студентський парламент університету, а також студентські парламенти підрозділів (факультетів та інститутів), які взаємодіють з адміністрацією через регулярні зустрічі, стратегічні сесії та консультації. Така модель дозволяє студентам брати участь у формуванні важливих рішень і сприяє їх залученню до управління університетом. Прикладом є організація університетських заходів, як-от «Дні відкритих дверей КНУ ЕХРО» чи благодійних акцій.

- Ресурсна база.

Студентам необхідно забезпечити доступ до фінансових, технічних та інформаційних ресурсів. Студентське самоврядування отримує щорічний бюджет на ефективну реалізацію своєї діяльності, що включає і проведення заходів, і оперативну діяльність студентського парламенту. Також студентські заходи отримують дозвіл на використання приміщень університету, мультимедійної техніки, тощо. Це дозволяє зменшити бюджетні витрати і підвищити ефективність реалізації проєктів.

Що стосується інформаційних ресурсів, то університет сприяє поширенню інформації про студентські ініціативи через офіційні сайти та соціальні мережі. Наприклад, благодійні акції чи фестивалі висвітлюються на сторінках університету, залучаючи більшу аудиторію.

- Партнерства.

Університет має налагоджені зв'язки з громадськими організаціями, фондами, місцевим самоврядуванням та центральною владою, бізнес-структурами. Це відкриває студентам доступ до додаткових ресурсів і партнерської підтримки. Наприклад, у рамках соціальних проєктів КНУ співпрацює з благодійними фондами, як-от фонд «Таблеточки», що дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи, зокрема благодійні збори чи акції допомоги дітям. В цьому контексті студентське самоврядування має потенціал для залучення спонсорських коштів на реалізацію суспільно-значущих проєктів.

Проте, попри великий потенціал, студентське самоврядування стикається з рядом викликів. Найпоширенішими є брак досвіду в управлінні проєктами та пошуку ресурсів, а також пасивність частини студентів. Рішенням цих проблем можуть стати тренінги з проєктного менеджменту, система стимулів, таких як гранти чи стипендії, а також ширша популяризація успішних студентських проєктів. Для цього можна залучати спільноту випускників університету, а додатковою мотивацією для студентства буде висвітлення історій успіху колишніх членів студентського самоврядування.

Отже, реалізація суспільно-значущих проєктів через студентське самоврядування не лише допомагає вирішувати соціальні проблеми, але й сприяє покращенню іміджу університету. Це інтегрує університет у місцеве середовище,

робить його активним учасником суспільного життя та формує покоління відповідальних лідерів.

Досвід Київського національного університету ім. Тараса Шевченка демонструє, що успішна реалізація студентських суспільно-значущих проєктів можлива завдяки гармонійній взаємодії студентів, адміністрації та зовнішніх партнерів. Важливо, щоб університет не лише сприяв ініціативам, а й виступав активним агентом їх розвитку, створюючи простір для творчості, соціальної активності та лідерства.

Для покращення реалізації суспільно-значущих проєктів органами студентського самоврядування КНУ, можна внести такі рекомендації:

- Організувати тренінги, семінари та воркшопи для членів студентського самоврядування з тематики управління проєктами, комунікацій та лідерства.
- Налагодити фінансування студентських проєктів через спонсорство та меценатство в рамках, встановлених законодавством України та внутрішніми документами КНУ.
- Залучати зовнішніх партнерів до довготривалої співпраці з ОСС КНУ, наприклад, через меморандуми про співпрацю чи спільні суспільно-значущі проєкти.
- Організувати конкурси між підрозділами КНУ на найкращі студентські суспільно-значущі ініціативи з нагородженням переможців.

Список використаних джерел:

1. Положення про органи студентського самоврядування Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://sp.knu.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82->

%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81/ (дата звернення: 30.11.2024)

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 30.11.2024)

3. СТАТУТ Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://knu.ua/pdfs/statut/statut-22-11-28.pdf> (дата звернення: 30.11.2024)

4. Студпарламент КНУ. Життя твого Університету [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/knu.parliament/> (дата звернення: 30.11.2024)

Анастасія Тормахова,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ІНІЦІАТИВ У ФОРМУВАННІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Культурні ініціативи відіграють життєво важливу роль у формуванні університетських спільнот, об'єднуючи людей через спільний досвід у реалізації власного творчого самовираження, досягненні поставлених цілей. Ці ініціативи включають різноманітні заходи, як-от фестивалі, мистецькі виставки, студентські вистави, що сприяють створенню живої атмосфери в університетському містечку. Вони надають можливість не лише краще порозумітися студентам і викладачам, а й знайти спільні точки взаємодії, що може стати запорукою для подальшого розвитку.

Завдяки цим ініціативам напрацьовуються навички реалізації проєктної діяльності, що особливо важливо для майбутньої професійної діяльності студентів спеціальностей «культурологія», «Музеєзнавство», «менеджмент». В умовах війни культурні ініціативи виступають засобом взаємної підтримки, в тому числі психічного здоров'я.

Проведення тих чи інших культурних ініціатив може набути символічного значення для ЗВО. Проведення спартакіад, КВК чи фестивалів може стати засобом формування ідентичності університету. У ході їх проведення здійснюється активна комунікація та взаємодія між студентськими організаціями, викладачами та зовнішніми культурними групами.

Прикладом подібних ініціатив став фестиваль Phil Chill, що відбувся 1 грудня 2024 у КНУ імені Тараса Шевченка. В один насичений подіями відбулась низка заходів, що об'єднала студентів, викладачів та гостей навколо творчості, мистецтва і спілкування. Різноманітність заходів задовольнила інтереси всіх учасників і створила атмосферу єднання. День розпочався майстер-класами, які дозволили учасникам зануритися в різні аспекти творчості. Зранку пройшов майстер-клас із сухого валяння, де присутні навчалися створювати оригінальні фігурки з вовни, опановуючи техніки формування об'єму та кольору. Паралельно відбувався майстер-клас із флористики, під час якого учасники створювали стильні букети та дізнавалися про мистецтво поєднання кольорів і текстур.

Після творчих майстер-класів із сухого валяння та флористики учасники фестивалю Phil Chill мали можливість відвідати ще одну особливу подію — письменницький майстер-клас від ГО «безпробілів». Цей проект створений для авторів будь-якого віку, які прагнуть розвивати свої навички у написанні текстів та долучитися до сучасного літературного процесу. Майстер-клас із назвою «Заплющ очі і тримайся за поручень» запропонував учасникам зануритися у світ історій. У невимушеній атмосфері обговорювалися питання, що робить розповідь цікавою, розглядалися різні форми та формати історій. Кожен із присутніх мав можливість спробувати свої сили у написанні короткого тексту й отримати професійний зворотний зв'язок.

Потім увага присутніх була прикута до лекції-дискусії «Книга vs. Фільм: Майстерна адаптація чи вбивство сюжету?». Учасники разом з експертами досліджували, як літературні твори перетворюються на фільми, аналізуючи сильні та слабкі сторони адаптацій. Ця подія стала платформою для глибоких обговорень і обміну думками. Завершенням дня став музичний концерт, де

виступили гурти «Мій Конфлікт» та «Собака, що кричить», які створили унікальний настрій і стали емоційним завершенням фестивалю. Гості насолоджувалися інді-звучанням та експериментальними композиціями, які заряджали натхненням і енергією. Цей день нагадав, як культурні ініціативи можуть згуртувати університетську спільноту, стати джерелом нових знань і творчого розвитку.

Фестиваль Phil Chill продемонстрував, що культурні ініціативи мають довготривалий вплив на розвиток окремих її учасників і університету загалом. Подібні заходи сприяють формуванню нових навичок, зокрема проєктного менеджменту, креативного мислення, комунікації, що є необхідними для майбутньої професійної діяльності студентів. Регулярне проведення таких заходів зміцнює відчуття єдності серед студентів, викладачів й інших учасників та відвідувачів, сприяючи формуванню спільноти.

Людмила Шашкова

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ЦІННОСТІ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРАКТИКАХ УНІВЕРСИТЕТУ

З другої половини ХХ сторіччя у соціології та філософії науки активно упроваджується концепт етосу науки, запропонований відомим соціологом науки Робертом Мертоном. Необхідність введення та обґрунтування нового концепту визначалась розглядом науки як соціального інституту, регулятивами функціонування якого є спеціальний комплекс норм і цінностей. Також процес функціонування науки як соціального інституту вимагав аналізу стосунків науки і моралі, тобто специфіки прояву професійної моралі вчених у суспільстві, яка виявляється у невідповідності між належним (норми, цінності) і сущим (практики). Концепт етосу науки представляє комплекс норм і цінностей, які визначають функціонування науки як соціального інституту із виробництва знання.

У визначенні Р. Мертона етос науки – це емоційно насичений комплекс цінностей і норм, які поділяють учені. Ці норми виражені у формі приписів, заборон, переваг і дозволів, які легітимуються у термінах інституціональних цінностей. Поняття етосу науки сформульовано як сукупність чотирьох інституціональних імперативів: універсалізм (universalism), комунізм (communism), незацікавленість (disinterestedness), організований скептицизм (organized skepticism).

Норма/цінність універсалізму передбачає, що оцінка наукового результату залежить лише від його змісту, а не

залежить від передсудів у стосунку етнічної, расової приналежності, статі, релігії, мови, приналежності вченого до наукової школи тощо.

Норма/цінність комуналізму (комунізму) визначає відкритість результатів наукових досліджень для наукової спільноти. Результати науки мають стати надбанням наукової спільноти доступними для всіх, оприлюдненими у повному обсязі. Ця вимога є приписом епістемічної рівності членів наукової спільноти.

Норма/цінність незацікавленості (безкорисності) передбачає, що на результати наукового дослідження не повинні впливати ненаукові інтереси. Це вимога-припис відкритості наукової комунікації, незалежності істинності чи хибності наукових висловлювань від корисності чи особистої вигоди.

Організований скептицизм (як норма/цінність) є вимогою критичного ставлення як до власних ідей, так і до ідей колег.

І хоча імперативи етосу науки забезпечують нормативну основу професійної поведінки вченого, обґрунтовується етос науки, виходячи з моральної єдності учених, яка виявляється у дослідницьких наукових практиках.

У дослідницькій діяльності науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка реалізується «Концепція принципів відкритої науки», яка спрямована на формування у відповідності до світових принципів власної моделі відкритої науки та визначення й упровадження її основних цінностей. Відкрита наука визначається як «інклюзивна концепція, що поєднує різні підходи та практики, які спрямовані на те, щоб зробити багатомовні наукові знання відкритими, доступними й такими, що можуть бути використані кожним. Мета – збільшити наукову співпрацю та обмін інформацією на користь науки і суспільства, а також відкрити процеси створення,

оцінювання та комунікації наукових знань для широкої аудиторії за межами традиційної наукової спільноти» [1].

Як відомо, елементами відкритої науки є відкритий доступ до публікацій, відкриті дані та відкрите рецензування наукових досліджень, відкрита методологія, відкрита освіта, відкрите програмне забезпечення, на основі яких побудовані мережі комунікативних зав'язків у науковій спільноті. Основними цінностями відкритої науки визначені якість і добросовісність, суспільна користь, рівність і справедливість, різноманітність та інклюзивність. А до основних принципів відкритої науки віднесені прозорість, контроль, критичний аналіз, відтворюваність результатів, рівність можливостей, відповідальність, повага та підзвітність, гнучкість, сталість. Зазначимо, що вимога дотримання згаданих цінностей наукових досліджень можлива лише за умови відповідального ставлення дослідницької спільноти до визначення критеріїв належної дослідницької поведінки та адекватного реагування на загрози або порушення чеснот.

У такому розумінні співмірність якостей науковця із завданнями наукової діяльності закладена найбільшою мірою у принципи академічної добросовісності в межах дослідницької практики (*research integrity*), яка надає розуміння цілісності наукового дослідження як життєвого циклу від початкової ідеї до його проведення та поширення результатів дослідження.

Основні інтегральні складові дослідницької практики науковців університету відповідають цінностям і принципам відкритої науки: чесність у всіх аспектах дослідження, відповідність до чинних дисциплінарних норм і стандартів, прозорість і відкритість у декларуванні дослідницьких інтересів представлення роботи іншим дослідникам, професійна

ввічливість та повага до всіх учасників дослідження, підзвітність у проведенні досліджень.

На підсумок без перебільшення можна стверджувати, що дослідження в межах філософії та соціології науки нормативно-ціннісної структури етосу науки визначили засади концептуалізації принципів і цінностей відкритої науки.

Список використаних джерел:

1. Концепція принципів відкритої науки у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2024/11/Концепція_відкритої-науки.pdf

Катерина Шевчук

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Важливою місією університету завжди було формування цілісної особистості. Сьогодні ж це стало запорукою успіху здобувачів та випускників закладів вищої освіти, оскільки в сучасному світі дедалі більше цінуються фахівці, які окрім високого рівня опанування фаховими знаннями та компетентностями володіють ще й низкою інших навичок. Чільне місце серед них посідають світоглядно та соціально-орієнтовані знання та компетентності.

Світогляд як інтегральна цілісність інтелекту і цінностей сприяє всебічному розвитку особистості, а тому задоволення пізнавально-інтелектуальної та ціннісної складової в процесі здобування вищої освіти є першочерговою задачею університету. Саме світогляд визначає напрям нашого розвитку та цінності, які є для нас пріоритетними, допомагає у правильному виборі мети та засобів у процесі її реалізації. Без цього неможливо уявити відповідний стратегічний розвиток, повноцінне функціонування, ефективний менеджмент та злагоджену командну роботу. Від якості управління, згуртованості колективу, вдалого впровадження принципів етики доброчесності, рівності, безбар'єрності залежить процвітання того чи закладу в сучасних умовах.

Ширше впровадження світоглядних дисциплін на різних рівнях і напрямках освіти в університетах відповідає запитам гуманізації та гуманітаризації освіти в Україні. У зв'язку з цим, актуальним напрямом розвитку сучасної освіти є утвердження людини як найвищої соціальної цінності, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, кшталтування цілісної картини світу, розвиток духовності, задоволення різноманітних освітніх потреб. В умовах російсько-української війни цим аспектам має приділятися особлива увага, оскільки йдеться ще й про безпекову складову. Для нас ця війна стала екзистенційним викликом, оскільки ворог не приховує своєї мети – цілковите знищення України, її народу, її культури та історії. Відтак, формування національної ідентичності, світогляду, орієнтованого на збереження і примноження національних цінностей, є запорукою нашого успіху і перемоги.

Якісна освіта, подолання нерівності та сильні інститути є пріоритетними цілями сталого розвитку до 2030 р., про що свідчить резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року. У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» Президент України В. Зеленський постановив підтримати і забезпечити дотримання проголошених резолюцією ГА ООН цілей сталого розвитку і видав відповідний Указ [4].

Чільне місце серед дисциплін, які впливають на формування світогляду студентської молоді належить дисциплінам філософського і культурологічного циклу: «Філософія», «Соціальна філософія», «Етика», «Естетика», «Релігієзнавство», «Теорія культури» тощо. Низка філософських і культурологічних дисциплін надає розуміння сучасної соціокультурної ситуації та допомагає орієнтуватися в

актуальних проблемах людства: «Філософія глобальних проблем», «Соціокультурний розвиток людства».

Поглибленню знань з теорії культури, естетики, теорії мистецтва та сучасної соціокультурної ситуації сприяє викладання дисципліни «Перформативні студії». Під час вивчення цієї дисципліни увага, зокрема, звертається на осмислення зв'язку естетики і політики, а також на розуміння зв'язку мови, насилля (війни) і мистецтва, що сягає корінням давньої історії людства й водночас дозволяє глибшому осмисленню реалій сьогодення.

Одним із аспектів російсько-української війни є інформаційна й пропагандистська складова. Тому ключовим завданням є сьогодні розвиток критичного і системного мислення, а також формування навичок вести аргументовану дискусію, відстоювати і обґрунтовувати власну точку зору. Ці компетентності забезпечують, зокрема, такі філософські дисципліни, як «Філософія науки», «Логіка».

Відомим фактом є те, що культура має неабияке значення для прогресу суспільства, впливає на ріст добробуту населення, а відтак має позитивне значення для економіки – як національної, так і глобальної, оскільки культурні відмінності можуть доповнити спеціалізовані переваги, що так важливо для підвищення добробуту націй в глобальній економіці. Знання і розуміння процесів у сфері культури, просування культурних цінностей, осмислення ролі культурного розмаїття є запорукою ефективного розвитку людства в сучасному світі [1-3]. Така культурологічна дисципліна як «Аналітика культури», спрямована на забезпечення зокрема цих освітніх компетентностей.

Варто зауважити, що дисципліни філософського і культурологічного циклу сприяють вирішенню цілої низки

надзвичайно важливих потреб, які постають перед українським суспільством сьогодні, а саме: допомагають осмисленню сутнісних рис нашої національної ідентичності, розвивають почуття національної гідності, дозволяють здійсненню остаточної деколонізації українського культурного простору.

Крім того, філософські та культурологічні дисципліни забезпечують багато навичок і компетентностей, які є основою soft skills (необхідної складової сучасної освіти): вміння комунікувати, лідерські якості, міждисциплінарний підхід, знання та розуміння аксіологічних, онтологічних й епістемологічних проблем, гнучкість й адаптивність, що переконливо свідчить на користь їх застосування на різних освітніх рівнях і напрямках у закладах вищої освіти.

Формування світогляду та всебічний розвиток особистості був, є і залишається одним із ключових завдань закладів вищої освіти, що чітко обумовлено їхньою метою і стратегією розвитку, відповідає запитам суспільства, а в реаліях війни, що триває, набуває особливого значення. Саме тому дисципліни філософського і культурологічного циклу мають бути включені до переліку вибіркових дисциплін і внесені до загальноуніверситетських каталогів у закладах вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Гантінгтон С. П. Культуру слід враховувати. Культура має значення. Культурологічний часопис «І». №53. <https://www.ji.lviv.ua/n53texts/huntington.htm>
2. Лендс Д. Від культури залежить практично усе. Культура має значення. Культурологічний часопис «І». №53. <https://www.ji.lviv.ua/n53texts/landes.htm>
3. Портер М. Е. Настанови, цінності, вірування і мікроекономіка добробуту. Культура має значення.

Культурологічний часопис «І». №53.

<https://www.ji.lviv.ua/n53texts/porter.htm>

4. Указ Президента України про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30.09.2019 р.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Олена Шинкаренко
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетика та культурології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕТИКИ

*Коли суспільство в моральному відношенні позбавлене будь -
якої опори, стан невпевненості, в якому воно
знаходиться, вселяє йому деяку поблажливість
до аморальних вчинків (Еміль Дюргейм)*

Неодмінним фактом сьогодення є тотальна діджиталізація як переналаштування всіх сторін соціальної життєдіяльності у відповідності до нових цифрових технологій. Процес переведення в нову форму вироблення і передачі інформації як оцифрування найрізноманітніших її форм (текстових, аудіо-візуальних, графічних тощо), збільшення швидкості та меж її розповсюдження настільки революційно вплинули на соціальну практику, що як засвідчують сучасні дослідження, є всі підстави говорити не просто про «цифрові технології», а й про «цифрову культуру», «цифрову свідомість», «цифрове мислення», «цифровий світогляд» і врешті, про «цифровий світ» та «цифрову людину». Якщо у початках цього технологічного процесу (60-ті роки минулого століття) темою досліджень були системні обриси інформаційне суспільство, то останній період (2000-ні роки) виявляє проблемність антропологічних наслідків, як психічних, культурних, духовно-ціннісних трансформацій. Відчутні наслідки таких потрясінь людського буття присутні в академічному середовищі зокрема, що проявляється в

актуалізації проблеми академічної доброчесності стосовно поведінки суб'єктів освітнього процесу, науково-дослідної діяльності, внутрішньої культури особистості, так і загальної академічної культури.

Відкриваючи сучасному поколінню нечувані у попередні періоди можливості доступу до інформації, відкритість комунікації, свободу самовираження (інтерактивність) індивіда, цифрова доба зумовила утвердження нових цінностей, з одного боку, але з іншого, виявила серйозні деформації в складній конфігурації технологічного та культурного попиту. Діджиталізація соціально-культурної практики досить швидко пройшла шлях від захоплення новою технологією як «продовженням» людини, її тіла, нервової системи, мозку (М.Маклюєн, М. Кастельс та ін.) до занепокоєння перед непередбачуваними наслідками залежності від ШІ (зокрема активного використання ChatGPT, Chat Sonic, Character AI, Hugging Chat тощо) та медіа, виразом якого стало «brain rot» - найпопулярніше поняття 2024 р. за визначенням Oxford University Press. Особливу увагу на цьому тлі привернув до себе стан моральної готовності сучасного індивіда бути відповідальним за своє власне життя та свою соціальну активність.

Дійсно, перебуваючи в тенетах тотальної цифровізації, сучасна людина, особливо молода, у якій немає минулого досвіду доцифрової доби, з легкістю втрачає відчуття суб'єктності (автентичності) щодо відповідального самоздійснення з виявом власної гідності. Остання передбачає досить визначену ціннісну означеність власної ідентичності. Чи готова сучасна молода людина до зосередженості на аксіологічному вимірі своєї позиції в життєвих практиках? Адже така спроможність передбачає рефлексивне відношення до змісту і сенсів своїх потреб,

інтересів, цілей, дій як певного над(мета, транс)- споглядання і оцінювання в ситуації «тут і тепер». Віртуалізація «цифрової реальності» через занурення у цифровий світ симулякрів (Ж.Бодрійяр) відриває «цифрову людину» від справжньої реальності, що сприяє викривленому сприйняттю і спотвореному ставленню до дійсності. Віртуалізація надає технологічну свободу індивіду, доступність до широкого масиву інформації. Але через його зануреність у гіперреальність оцифрованої інформативності із необмеженими можливостями зокрема ігрового експериментування, ця свобода в «цифровому просторі» у реальній комунікативній та діяльній взаємодії обертається індиферентністю та відчуженням. Втрачається усвідомлення значимості соціальних ролей індивідів в цілісності спільного життя.

В результаті приростає деморалізація індивіда, «адіафоризація сумління» (З. Бауман), поверховість, що понижують планку особистої відповідальності як за свої дії, вчинки, позиції, так і відповідальності перед іншими. Але ж попри цифровий віртуальний світ, в який занурений сучасний індивід, він продовжує свою життєву практику в реальності соціального існування. І своїм життєвими проявами (дії, стосунки, професійні практики тощо) спричиняє значний вплив на характер і якість реального світу (соціального, групового, корпоративного тощо). Це зокрема гостро відчувається в колізіях освітніх і академічних практик. Наболіла проблема академічної доброчесності особливо загострилась проблемами останніх років (ковід, війна), що ще більше посилили руйнівні тенденції загальної моральної культури. До того ж пануюча в сучасному світі економ-центристська тенденція, яка яскраво засвідчується комерціалізацією як освіти, так і часто-густо бізнесовою заангажованістю науково-дослідної діяльності посилює

споживацьку орієнтацію та прагматизм, що розвиває академічний дух і суспільну місію академічної сфери. Недарма академічна культура в цілому, доброчесність співучасників освітньої та академічної практики стала фокусом етичної проблематики щодо наукового і академічного середовища та необхідною складовою і власне етичної науки в її прикладній спрямованості. Однак сьогоденний дискурс даної проблематики вимагає не втрачати перспективу її розгляду в цілісному усвідомленні специфіки та перспектив розвитку сучасного людства, що підвищує значимість подальших зусиль теоретичної етики.

Поєднання конкретної зорієнтованості на актуальні моральні колізії та етичні виміри в різних видах соціальної діяльності з традиціями етичного пошуку як такого бачиться необхідним для успішного провадження культури академічної доброчесності, особливо з огляду на наявну серед молоді тенденцію девальвації попереднього культурного досвіду, нехтування духовно-ціннісними устоями людського життя, нормами порядності як малозначущими для кар'єрної ефективності та матеріальної успішності. З давен етика переймалась питаннями способу життя людини, її ставлення до інших, до самої себе, до світу, довкілля, відшукуючи виміри необхідних її якостей та принципових засад її активності. По суті це було розшуком механізмів актуалізації свідомого відповідального налаштування індивіда на солідарне, кооперативне співіснування як із соціальним, так і природним світом. Доброчесність (*arete* (*грец.*), *virtus* (*лат.*)) - таке застаріле для сучасного словника поняття - була визначена як характеристика добротності та досконалості людини у відповідності з її природним призначенням (бути свідомою, розумною істотою у здійсненні свого життя) ще з часів Аристотеля. Поява в сучасному лексичному використанні

академічної доброчесності (*academic integrity*) є виразом певного парадоксу сьогодення. Адже за змістом - це проблема відповідності студентства і науковців принципам чесності, відповідальності, поваги, довіри, справедливості, мужності, що актуалізується в тій сфері, яка є сферою власне духовно-культурного творення (освіта, наука) і відповідає за рівень морального розвитку суспільства, зокрема. Відкриттям обговорення імплементації цих принципів в освітню практику і науково-дослідну культуру засвідчується не лише зусилля по формуванню *soft skill*, а, в першу чергу, означається наявність академічної недоброчесності та її загрозливе поширення. Можливо необхідність академічної доброчесності задля якісного здійснення освітньої та наукової практики як актуалізації цих давно відомих принципів тому і назріла, що в сфері підготовки спеціалістів в свій час був понижений статус загальної етики як учбової дисципліни. Непопулярність класичних етико-філософських, орієнтованих на розумність, відповідальність, честь і гідність людини, традицій в самоідентифікації сучасної людини на тлі засилля техногенного «шаленства» в результаті обернулася проблемою «цифрової людини», підваживши перспективи майбутнього існування техногенної цивілізації («цифрового світу») через непомірний антропогенний тиск на довкілля, хижацьку матеріальну прагматику з усіма непередбачуваними можливими руйнівними наслідками і для людини також. Тому відродження культури етичної рефлексії, що культивувалась з часів виникнення етики, залишається вкрай необхідною для самої людини на шляхах самовизначення у віднайденні належних вимірів як автентичності, так і людяності, як такої, в якості гарантій неспотвореної практики людського життя.

Ольга Варениця

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри історії філософії,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна

УНІВЕРСИТЕТ: МІЖ ІСТОРІЄЮ ТА СУЧАСНІСТЮ

У другій половині XVIII ст. постало питання про необхідність реформування університетської освіти: традиційна модель університету, що сформувалася у добу Середньовіччя, вже не відповідала культурній ситуації. Наприкінці XVIII – початку XIX ст. у Німеччині відбулась університетська революція, наслідком якої стала поява модерного (класичного) університету. Завдяки цьому університети з середньовічних корпорацій перетворились на державні установи. Відтак, істотно змінився статус університету в суспільстві, а також сформувались нові уявлення про зміст та завдання університетської освіти. У цей період з'являються головні моделі університету: модель „дослідницького університету” В. Гумбольдта, модель „ідеального університету”, Дж. Ньюмена та модель наполеонівського університету.

Відповідно в осмисленні ідеї Університету виокремлюють три головні традиції: англо-американську, французьку та німецьку. Найбільш ґрунтовною вважається німецька традиція, засновниками якої стали Кант, Фіхте, Шеллінг, Шляйрмахер. Завдяки реформаторській діяльності Вільгельма фон Гумбольдта ідеї німецьких філософів були втілені в життя й сприяли утвердженню думки про винятковість університетської освіти, що розумілась як важливий чинник формування і навчання громадян національних держав. Університет, по суті, став охоронцем національної культури. Освіта розглядалась як

суспільна цінність, а завдання модерного університету, як інституції, вбачалось у розвитку наукових досліджень та підготовці до цього завдання нових поколінь, у навчанні та освіті особистості. Фундаментальний характер університетського знання та його гуманітарна спрямованість знайшли прояв в „абсолютності ідеалів”, „атмосфері інтелекту”, „чистоті знання” та „навчанні, яке виховує”.

В. Гумбольдт поєднав філософські міркування з конкретною роботою із заснування Берлінського університету: він започаткував модель „дослідницького університету”, в межах якої інституційно був закріплений принцип домінування філософського факультету. Саме філософія концептуалізувала інституцію модерного університету, забезпечила їй філософську основу та обґрунтувала її місію. Відповідно філософський факультет вважався ядром класичної моделі університету, а філософія перетворилась на академічну дисципліну: поряд із гуманітарними науками вона утримувала своє незалежне місце – наставника та арбітра, вищого апеляційного суду стосовно науки і культури загалом (І. Кант).

Впродовж ХХ ст. відбувається переформулювання цілей та завдань університету відповідно до соціо-культурних змін. Нове розуміння ідентичності університету стало предметом зацікавлення плеяди видатних мислителів та науковців: М. Шелера, М. Гайдегера, Г.-Г. Гадамера, К. Ясперса, Х.Ортеги-і-Гасета, Ж.Дерріда, В. Лепеніса, Я. Пелікана та ін. Спроба подолати суперечності між елітарністю та масовістю освіти сприяла розробці різних варіантів моделі „ідеального університету”. Водночас класичні моделі „дослідницького” та „ідеального” університетів були синтезовані в межах моделей „академічного”, „підприємницького”, „корпоративного” та „відкритого” університетів, які стали відповіддю на соціально-

економічні та культурні зрушення другої половини ХХ ст. Наразі дискусія щодо місії університету та принципів, що конструюють „університетський універсум”, триває в новому інституційному контексті, який створює глобалізація. Нині важливого значення набувають інноваційні дослідницькі університети, що є свідченням високого потенціалу університетської освіти і науки, як визначальних ланок інноваційного розвитку суспільства.

Федір Власенко

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

Євгенія Левченюк

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

Дмитро Товмаш

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

RESEARCH INTEGRITY ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

В умовах глобальних трансформацій та стрімкого розвитку науки особливої актуальності набуває проблема забезпечення цілісності наукових досліджень. Research integrity постає фундаментальним принципом, що визначає якість, надійність та суспільну значущість наукових результатів.

Метою є комплексний аналіз research integrity як базового принципу розвитку сучасної науки та визначення його ключових компонентів.

Завдання дослідження: 1) розкрити сутність поняття research integrity та його основні характеристики; 2) проаналізувати складові цілісності наукового дослідження; 3) визначити роль методологічної узгодженості та етичних норм у забезпеченні research integrity.

Дослідження базується на системному підході, що дозволяє розглянути research integrity як комплексне явище. Використано методи аналізу та синтезу для визначення складових цілісності наукового дослідження, компаративний метод для порівняння

різних підходів до розуміння research integrity, а також міждисциплінарний підхід для вивчення взаємозв'язків між різними аспектами наукової діяльності.

Research integrity (цілісність дослідження) визначається як система визнаних світовою науковою спільнотою принципів, що проголошують важливість дотримання цілісності, узгодженості й системності наукових досліджень та їх результатів [1]. Ця система характеризується станом неподільності, координації та забезпечує стабільність, довіру й ефективність у наукових дослідженнях. Важливо підкреслити, що research integrity охоплює не лише методологічні аспекти, але й етичні, соціальні та організаційні компоненти наукової діяльності.

Аналіз показує, що сучасна наука розвивається під впливом четвертої науково-технічної революції, яка характеризується ускладненням методів і форм наукових досліджень та активним використанням високотехнологічного обладнання [2]. Це зумовлює необхідність проведення масштабних наукових досліджень великими командами фахівців, де кожен учений відіграє важливу роль у загальному процесі. В таких умовах особливого значення набуває координація дослідницьких зусиль та забезпечення єдиних стандартів проведення досліджень.

Згідно з дослідженнями [3], значна увага має приділятися запобіганню порушень research integrity. Статистичні дані свідчать про необхідність впровадження системних заходів для забезпечення достовірності наукових результатів. Ці заходи включають посилення механізмів рецензування, впровадження спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки оригінальності досліджень та створення інституційних політик щодо research integrity.

Сучасний підхід до забезпечення research integrity базується на чотирьох ключових принципах [4]: відповідальність

(responsibility), ретельність (rigor), прозорість (transparency) та комунікація (communication). Відповідальність передбачає усвідомлення науковцями своїх обов'язків перед науковою спільнотою та суспільством. Ретельність означає скрупульозне дотримання методологічних вимог та протоколів дослідження. Прозорість забезпечує можливість перевірки та відтворення результатів. Комунікація сприяє ефективному обміну знаннями та досвідом.

Research integrity є фундаментальним принципом сучасної науки, що забезпечує її якість, надійність та суспільну значущість. Дослідження показують, що ефективно впровадження принципів research integrity вимагає системного підходу, який включає інституційні механізми, технологічні рішення та розвиток відповідної наукової культури. В умовах глобалізації та цифровізації науки особливого значення набуває міжнародна стандартизація підходів до забезпечення research integrity. Дотримання принципів research integrity є необхідною умовою для подальшого розвитку науки та її здатності відповідати на сучасні суспільні виклики.

Список використаних джерел:

1. Allum, N., Gaskell, G., Buljan, I. et al. (2023). Researchers on research integrity: a survey of European and American researchers. *Research Integrity*. DOI: <https://doi.org/10.12688/f1000research.128733.1>
2. Shaw, D., Satalkar, P. (2018). Researchers' interpretations of research integrity: A qualitative study. *Accountability in Research*. DOI: <https://doi.org/10.1080/08989621.2017.1413940>
3. Fanelli, D. (2009). How Many Scientists Fabricate and Falsify Research? A Systematic Review and Meta-Analysis of Survey Data. *PLoS One*, 4, 5738.
4. Gopalakrishna, G., Riet, G., Vink, G., et al. (2022). Prevalence of questionable research practices, research misconduct and their

potential explanatory factors: A survey among academic researchers in The Netherlands. PLoS One, 17, 0263023.

ЗМІСТ

Тетяна Бевз Місія університету як основа інноваційного розвитку в сучасних умовах	3
Євгенія Буцикіна Трансформація естетичних цінностей в сучасному світі та методи її комунікації студентам	7
Тетяна Василевська Етичний кодекс як чинник успішної реалізації загальної стратегії розвитку організаційної культури університету	11
Віталій Єфіменко Становлення університету як утвердження духу корпорації	15
Вікторія Ількович Роль неформальної освіти у культурному просторі сучасного університету	19
Маргарита Коробко Університет як платформа для дискусій на тему етичного аспекту творчості науковців	23
Олена Кундеревиц Сучасні стратегії комунікативно-креативної педагогіки	27
Ірина Маслікова Культурна місія університету: виклики та перспективи	31
Юрій Мєлков Культура як продукт діяльності університету в контексті трьох його місій	36
Валентина Нападиста Академічна добросесність в стратегії освітніх реформ	40
Ганна Петрова Український заклад вищої освіти: виклики сьогодення	44
Тетяна Пітякова Зміст і місце етичної освіти в ціннісній трансформації сучасного університету	47
Галина Подолян Соціокультурні чинники сучасних процесів трансформації університету. Етична оцінка науки та пізнавальної діяльності	50
Роман Пятківський Аксіологічна платформа діяльності українського університету в обставинах боротьби	54
Оксана Рихліцька Морально-етичні проблеми наукових досліджень	57

Марія Рогожа До питання про етичну інфраструктуру в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (розширення змістів)	61
Ольга Руденко Відкрита наука як чинник ціннісного впливу на суспільство	65
Любов Соболєвська Поняття лояльності у філософії Джосії Ройса	68
Ярослав Соболєвський Основні ідеї конкордської школи філософії	71
Анастасія Степаненко Студентське самоврядування як платформа для реалізації університетських суспільно-значущих проєктів	74
Анастасія Тормахова Роль культурних ініціатив у формуванні університетської спільноти	80
Людмила Шашкова Цінності відкритої науки в дослідницьких практиках університету	83
Катерина Шевчук Формування світогляду студентської молоді у процесі викладання філософських і культурологічних дисциплін	87
Олена Шинкаренко Академічна доброчесність в епоху діджиталізації: виклики для етики	92
Ольга Варениця Університет: між історією та сучасністю ..	97
Федір Власенко, Євгенія Левченко, Дмитро Товмаш Research integrity як базовий принцип розвитку сучасної науки.....	100

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**КУЛЬТУРНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В СУЧАСНИХ
ЦІННІСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ**

Матеріали науково-практичної конференції
(українською мовою)

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка та оригінал-макет – Максим Соклаков

Дільниця оперативної поліграфії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка